

VERSLAG

OVER HET

BESTUUR EN DEN TOESTAND DER ZAKEN

VAN DE

STAD TURNHOUT

door het Collegie van Burgemeester en Schepenen, in zijne
zitting van 3 October 1870, voorgedragen.

MDCCCLXX

Mijne Heeren,

Overeenkomstig de bepalingen van het art. 70 der gemeentewet, hebben wij de eer UEd. het volgende verslag over het bestuur en den toestand der zaken, voor het dienstjaar 1869-1870, te doen.

TITEL I.

STAAT DER BEVOLKING.

De bevolking van onze stad en derzelver gehuchten, op 31 December 1869, bestond uit 14327 zielen, te weten : 6891 mannen en 7436 vrouwen.

Beweging van den burgerlijken stand.

GEBOORTEN, STERFGEVALLEN, HUWELIJKEN, ECHTSCHIEDINGEN, ERKENDE EN GEWETTIGDE KINDEREN.

De volgende staat toont ten duidelijkste aan de bewegingen van den burgerlijken stand, (geboorten en sterfgevallen), gedurende de jaren 1868 en 1869.

Van de sterfgevallen der twee geslachten in 1869, tellen er die geboren zijn :

In 1780—1784	3
» 1785—1789	11
» 1790—1794	20
» 1795—1799	21
» 1800—1804	18
» 1805—1809	23
» 1810—1814	15
» 1815—1819	11
» 1820—1824	10
» 1825—1829	9
» 1830—1834	7
» 1835—1839	8
» 1840—1844	11
» 1845—1849	8
» 1850—1854	6
» 1855—1859	5
» 1863	1
» 1864	2
» 1865	7
» 1866	12
» 1867	19
» 1868	36
» 1869	48

TOTAAL. 311

Volgens opgaf zijn er gestorven ten gevolge van :

	MANN.	VR.
Aangeboren zwakheid	3	5
Afgang	0	1
Borstwater	3	1
Breuk.	1	0
Darmontsteking	10	8
Eierstokgezwel	2	0
Fleuris	2	0
Geraaktheid	6	3
Mede te dragen.	27	18

		JAREN			
Verschil in Meer in min	1869	208	212	GEBORREN	Mannelijke } Welige
	1868	215	215		Vrouwelijke }
		7	7	GEBORREN	Mannelijke } Onwelige
		8	11		Vrouwelijke }
		325	325	TOTAAL	
		91	91	STERFGEVALLEN	Mannelijke } Kinderen en on- gebonden
		85	85		Vrouwelijke }
		53	53	STERFGEVALLEN	Mannelijke } Gebonden
		40	42		Vrouwelijke }
		95	91	Weduwnaars	
		52	56	Weduwen	
		311	302	TOTAAL	
				Meerder gestorven dan geboren	
				Meerder geboren dan gestorven	
		172	10	DOOD GEBORREN in de geborenen en sterfgevallen niet begrepen	Mannelijke } Welige
		912	12		Vrouwelijke }
				DOOD GEBORREN in de geborenen en sterfgevallen niet begrepen	Mannelijke } Onwelige
					Vrouwelijke }
		1	1	TOTAAL	
		12	6	Getal tweelingen onder de geborenen begrepen	
AANMERKINGEN					
<p>Er zijn hier ter stede in 1869, 2 kinderen van het mannelijk geslacht geboren, die er niet woonachtig waren, terwijl er geen kinderen van de twee geslachten die hier woonachtig waren, elders zijn geboren.</p> <p>In 1869 zijn hier ter stede 3 personen van het mannelijk en 4 van het vrouwelijk geslacht overleden, die geen deel van de bevolking maakten, terwijl 7 van het mannelijk en 5 van het vrouwelijk geslacht, die hier woonachtig waren elders zijn overleden.</p>					

	MANN.	VR.
Medege dragen	27	18
Grip	11	17
Hartziekte	18	16
Herssens ontsteking	3	6
Kanker	1	2
Kinderbedziekte	0	5
Kroup	5	5
Kwade keel	5	2
Loos- en longontsteking	2	4
Lucht pijp ontsteking	0	1
Maagziekte	1	2
Mazelen	8	3
Onbekende ziekte	7	13
Scharla koorts	1	0
Stuipje	29	22
Uitteering	22	40
Typhus	7	12
Waterzucht	1	0
Verscheide gevallen	3	0
Zelfmoord	1	0
	<hr/>	<hr/>
	148	163
Overkomend totaal.	311	

HUWELIJKEN.

Tusschen jongmans en meisjes geboren :		
Van 1815—1819		3
» 1820—1824		1
» 1825—1829		1
» 1830—1834		4
» 1835—1839		11
» 1840—1844		29
» 1845—1849		25
» 1850 en daarna		2
Tusschen jongmans en weduwen geboren :		
Van 1830—1834		1
» 1840—1844		1
Mede te dragen.		78

Medege dragen.		78
Tusschen weduwenaren en meisjes geboren :		
Van 1805—1809		1
» 1810—1814		1
» 1820—1824		1
» 1825—1829		4
» 1830—1834		3
» 1845—1849		1
Tusschen weduwenaren en weduwen geboren :		
Van 1795—1799		1
» 1805—1809		2
» 1815—1819		3
» 1825—1829		1
	TOTAAL.	<hr/> 96
In 1868.		<hr/> 99
	Verschil in min.	3

GEWETTIGDE KINDEREN.

	Jonges.	Meisjes.
Van 3 maanden tot 1 jaar	0	1
» 1 jaar	1	0
» 2 "	0	1
» 5 "	0	1
» 10 "	0	1
» 15 "	0	1
	<hr/>	<hr/>
TOTAAL	5	

VERANDERING VAN WOONPLAATS.

Sedert den 1^e Januari tot en met den 31 December 1869, zijn er in onze stad en in haren buitenkring komen wonen :

Van andere gemeenten van het rijk : 239 mannen, 250 vrouwen.		
Van buiten 's lands :		
Uit Frankrijk	6	3
» Engeland	1	0
» Holland	27	19
» andere landen	0	1
Inschrijvingen van ambtswege	3	2
	<hr/>	<hr/>
TOTAAL	276	275

Er zijn tusschen gemeld tijdstip van hier vertrokken :

Naar andere gemeenten in het rijk.	234	mannen,	206	vrouwen.
» andere koninkrijken en landen.	17	»	16	»
Afschrijvingen van ambtswege	38	»	35	»
TOTAAL	289	»	257	»

Gevolgentlijk zijn er in onze stad 18 vrouwen meerder komen wonen dan vertrokken, terwijl er 13 mannen meerder zijn vertrokken.

REGISTERS VAN BEVOLKING.

De voorschriften der wet van 2 Juni 1856, en van het koninklijk besluit van 31 October 1866 en die van het gemeente-reglement van 21 November 1856, worden, in het houden der bevolkings-registers, steeds goed nagekomen.

INBOORLINGSCHAP.

Gedurende het jaar 1869 is er alhier tot het verkrijgen van inboorlingschap, krachtens art. 9 en 10 van het burgerlijk wetboek, geene eene verklaring gedaan geworden.

AANMERKINGEN OMTRENT HET HOUDEN DER REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND.

De registers van den burgerlijken stand worden steeds met nauwkeurigheid gehouden.

De heer schepen Dierecx vervult bij voortdoring het ambt van gemachtigden openbaren ambtenaar van den burgerlijken stand.

VERIFICATIE DER REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND.

De nedergelegde registers over 1869 hebben aan den procureur des konings geene aanleiding tot aanmerkingen gegeven.

TITEL II. GEMEENTE-BESTUUR.

Gemeente-raad.

In onzen gemeente-raad is geene enkele vacatuur.

Gedurende 1869 heeft de raad 21 zittingen gehouden, waar in 124 verschillende zaken zijn behandeld geworden.

Overigens heeft de kiezing voor de kleinste helft des raads, welke ingevolge het art. 20 der gemeente-wet van 30 Maart 1836, op den laatsten Dinsdag der maand October 1869 heeft plaats gehad, voor uitslag opgeleverd, dat de heeren J. A. C. Hoefnagels, Jos. Marynen, Jos. Neeckx, H. Noten, L. E. Hendrickx en J. Roest, wier mandaat op 1° Januari 11. eindigde, allen met groote meerderheid van stemmen zijn herkozen geworden.

Voormelde kiezing is op 12 November 11. door de bestendige deputatie van den provincialen raad geldig verklaard.

Collegie van Burgemeester en Schepenen.

Het heeft Z. M. behaagt van de heeren J. A. C. Hoefnagels en P. Dierecx, bij zijne besluiten van 16 en 29 December 1869, als burgemeester en schepenen te hernoemen, en gevolgelijk in hunne vorige hoedanigheid te bevestigen.

De gewone zittingen van het collegie worden bij voortdoring op Dinsdag en Zaterdag; ten 11 1/2 ure 's morgens gehouden.

Het getal der zittingen van het collegie, waarvan processen-verbaal in 1869 zijn opgemaakt, beloopt tot 60.

Personeel en inrichting der bureelen.

Zonder verandering.

Kieslijsten.

De laatst opgemaakte kieslijsten over de jaren 1870 en 1869 geven bij vergelijking den volgende uitslag :

JAREN	KIEZING VOOR DE FORMING		
	der wetgevende kamers	van den provincialen raad	van den gemeente-raad
1870	272	276	291
1869	239	263	277
Verschiil (in meer	13	13	14
(in min	»	»	»

De herziening van deze lijsten heeft andermaal geene aanleiding tot reklamen gegeven.

Op de kieslijsten voor de wetgevende kamers en van den provincialen raad en voor de gemeente-raad, zijn er voor het loopende jaar doorgeschrapt :

4 Personen welke voor de herziening der gezegde lijsten waren overleden.

1 Welke de stad had verlaten.

1 Die de vereischen niet meer bezat om kiezer te zijn.

En 7 die den vereischen cijns niet meer betalen.

Integendeel zijn er 15 nieuwe kiezers op dezelfde lijsten gebracht.

Ziehier de herhalende tabel der verschillende staten en beroepen, waartoe de personen, op de kieslijst voor de wetgevende kamers gebracht, behooren :

Advokaten en procureurs of avoués	4
Ambachtslieden	23
Ambtenaars of beambten van den Staat	14
Idem van de gemeente en der provincie	5
Aannemers, metsers en huisschilders	9
Brood- en banketbakkers	10
Bankiers	2
Beeldhouwers	1
Beenhouwers	2
Brouwers	5
Drukkers en boekverkoopers	2
Genees- en heelmeeesters	1
Handelaars en winkeliers	29
Herbergiers en logementhouders	10
Kooplieden en wisselhandelaars.	12
Landbouwers en pachters	34
Ministers der erediensten.	8
Molenaars	4
Notarissen	4
Nijverheids-oefenaars	26
Professoren-onderwijzers	2
Rechtters en raadsheeren	3
Renteniers en eigenaars	16
Tappers en stijlers	32
Zilvermeden	2
Andere beroepen	10

TOTAAL. 272

Lijst der jurij.

De herziene naamlijst der personen, die in onze stad als jurij kunnen worden geroepen, belooft voor dit jaar maar op 41. Het verleden jaar was dit getal 54.

Kiezingen.

Behalve de gemeente kiezing van 26 October ll., waarvan den uitslag hiervoren onder den titel *Gemeente-raad* is aangeduid, heeft men ten gevolge van de ontbinding der Wetgevende Kamers, overeenkomstig het koninklijk besluit van 8 Juli jongstleden, het kiescollege van het arrondissement Turnhout op 2 Augusti bijeen geroepen, tot het kiezen van drie leden van de Kamer der Volksvertegenwoordigers en van een lid van het Senaat.

Bij deze kiezing zijn de heeren Coomans, de Zerezo de Tejada en Nothomb als Volksvertegenwoordigers en de graaf De Merode-Westerloo, als Senateur, met eene groote meerderheid van stemmen herkozen.

Beweging der zaken van het bestuur en stadsschriften.

Zonder verandering; zie ons verslag over 1856-1857.

Gemeente-goederen.

ROERENDE EN ONROERENDE GOEDEREN.

De eenige verandering die wij hierover hebben aan te stippen, is den afstand van 3 1/2 centiaren grond aan den heer De Haerne, tegen zijnen eigendom aan de Lochtenberg straat.

Aankoopingen en mangelingen.

Er zijn geene aankoopingen noch mangelingen sedert ons laatste verslag geschied.

Betwistbare zaken.

Geene.

Gemeente-reglementen.

Sedert ons laatste verslag is er geen een nieuw reglement van politie in zwang gesteld.

TITEL III.

GEMEENTE-INKOMSTEN.

Ontleding der gemeente-rekening van 1860 en waardeering der begrooting van 1871.

GEWONE EN BUITENGEWONE ONTVANGSTEN.

a. GEWONE.

Erfelijke inkomsten.

	Rekening.	Begrooting.
Verhuring van huizen en andere opbrengende gebouwen.	fr. 2547,68	1467,77
Verkoop van turf, schadden, hout en strooisel, enz.	00,00	200,00

Gemachtigde heffingen, schattingen en belastingen.

Voor het onderhouden en verbeteren der buurtwegen	4220,72	4300,00
Opbrengst van het staangeld in het vleeschhuis.	681,00	600,00
Gewone additioneele centimen op de belastingen.	3443,99	3500,00
1/3 der belastingen op de honden	465,00	480,00
Aandeel der stad voor de afgeschafte octrooirechten, volgens de wet.	64900,00	64900,00
Belasting op de paarden, ossen en voorgevels der huizen	11709,42	12000,00
Item op de rijtuigen op veren of riemen	500,00	500,00

Andere ontvangsten.

Opbrengst der ruiming van de stadspissijnen en gemakken	400,00	400,00
Opbrengst der akten van den burgerlijken stand.	127,69	140,00
Mede te dragen.	88995,56	88487,77

	Rekening.	Begrooting.
Medege dragen fr.	88995,56	88487,77
b. BUITENGEWONE.		
Goed slot der vorige rekening	17319,21	
Overschot der vorige dienstjaren op de begrooting	00,00	6448,30
Toelage van de provincie voor de stads-teekenschool	300,00	300,00
Id. id. en van den Staat, id.	00,00	400,00
Id. id. voor de muziekschool	500,00	1000,00
Id. id. voor het lager onderwijs.	5000,00	5000,00
Id. id. van het gouvernement voor het bouwen der stads-kosteloze jongensschool en gekort volgens conditie op den aannemingsprijs	5750,00	00,00
Id. id. voor de bewaarschool	00,00	1000,00
Id. id. voor de kasseiing van de Hofstraat	00,00	1000,00
Vershillende ontvangsten	274,31	300,00
Buitengewone opeentimen	9410,14	9450,00
Som te ontvangen voor het uitbetalen aan de liefdadige gestichten	00,00	1000,00
Teruggave van den verleenden onderstand aan behoeftige reizigers	81,50	150,00
Militaire logementen, transporten, enz.	980,95	1000,00
Teruggave van de verschotten gedaan voor de kuisching der rivieren <i>ex-officio</i> , ten laste der boordeigenaars	00,00	100,00
Opbrengrst van reeds verleende en nog te verleene concessiiën voor begraafplaatsen op het gemeente kerkhof.	240,00	400,00
Bedrag van eene te doene leening voor de bijdrage der stad voor het bouwen van een nieuw gasthuis, id. voor eene nieuwe kerk te Severdonek, id. voor den steenweg van Lille op Turnhout en voor het koelen der kasbons.	00,00	110000,00
Mede te dragen.	128851,67	226036,07

	Rekening.	Begrooting.
Medege dragen fr.	128851,67	226036,07
Algemeene ontvangsten en opbrengsten van het gaz-fabriek	34532,17	36000,00
Bedrag der schoolgelden voor de betalende leerlingen te Severdonek	534,75	00,00
TOTAAL fr.	163918,59	262036,07

GEWONE EN BUITENGEWONE UITGAVEN.

	Rekening.	Begrooting.
1 ^e Kapittel. Huishoudelijk plaatselijk bestuur fr.	14847,87	15520,00
2 ^e » Publieke veiligheids en gezondheids-gesteltonis, enz.	42667,96	45720,00
3 ^e » Gemeente-werken	6529,81	7050,00
4 ^e » Handel- en scheepvaart	00,00	400,00
5 ^e » Caserneering, logement en militaire transporten	980,95	1000,00
6 ^e » Publieke weldadigheid	33060,61	33450,00
7 ^e » Eeredienst	900,00	900,00
8 ^e » Openbaar onderwijs	13018,86	14650,00
9 ^e » Schoone kunsten	3097,00	6000,00
10 ^e » Gevestigde schuld	10417,74	16298,06
11 ^e » Regelingen	1011,48	53,16
12 ^e » Herhalingen	8447,81	300,00
13 ^e » Buitengewone uitgaven	8079,01	6831,75
14 ^e » Verschillende uitgaven	1579,40	2010,00
15 ^e » Nieuwe werken en bijzondere uitgaven.	4000,00	103564,87
TOTAAL fr.	149247,50	253747,84

Uitkomst van de begrooting van 1871.

Ontvangsten	fr. 262036,07
Uitgaven	» 253747,84
Boni fr.	8888,23

Schulden.

Wegens de stadsschulden hebben wij geene verandering aan te stippen.

Leeningen.

Op de stadsleeningen van 1861 en 1865 is er sedert ons laatste verslag geene aflegging geschied. De hiervoor toegestane som van fr. 2100,00 zal voor Nieuwjaar aanstaande bij uitloting worden wedergegeven.

Financiële gestelents.

Stads financiële toestand is tot nu toe voldoende en de voorgestelde leening zal alleenlijk dienen voor de bijdragen der stad voor een nieuw gasthuis, voor het bouwen eener kerk te Severdonck en voor den steenweg van Lille op Turnhout te kunnen doen, alsmede om het kapitaal der uitgevene kasbons weder te geven.

Comptabiliteit.

BEGROOTING VAN 1870.

De stedelijke begrooting voor het loopende dienstjaar 1870 is door de bestendige deputatie van den provincialen raad in zijne zitting van 14 Januari ll. vastgesteld, te weten :

De ontvangsten op	fr. 180,700,67
De uitgaven op	„ 180,666,83
En het overschot op	fr. 33,84

Rekening.

De rekening door den gemeente-ontvanger over het dienstjaar 1869 ingezonden, zal voor regeling aantoonen :

Dat de ontvangsten van allerlei aard bedragen	fr 103,918,50
Dat de gewone en buitengewone uitgaven beloopt tot	„ 149,247,56
En het goed slot op	fr. 14,671,03

Penstocnkas.

Zie ons verslag over 1853-1854.

**TITEL IV.
LIEFDADIGE GESTICHTEN.**

Bureel van weldadigheid.

In het bestuur van het bureel van weldadigheid is geene verandering geschied. Bij voortdoring moeten wij onze ooprechthe dankbetuiging aan hetzelfde, voor zijne welwillende belanglooze diensten betoonen.

Roerende en onroerende goederen.

Deze hebben geene veranderingen ondergaan.

Giften en legaten.

Sedert ons laatste verslag is het bureel, ten gevolge van verleende concessien voor begraafplaats op het gemeente kerkhof, met twee giften onder de levende, de eene van fr. 250,00, door de kinderen wijlen F. Hendrickx en M. Nuyens en de andere van fr. 500,00, door den heer L. Boone begunstigd geworden.

Aankoopingen, verkoopingen en mangelingen.

Zie hiervoren onder den titel : *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

Er zijn geene afleggingen sedert 1^e September 1869 aan het bureel gedaan, en met de giften hiervoren gemeld, heeft men eene Belgische obligatie van fr. 500,00, 4 1/2 o/o, aangekocht en is op 's lands grootboek onder N° 5333, 2^e serie, ingeschreven.

Comptabiliteit.

De ingezondene rekening door den Ontvanger over het dienstjaar 1869, geeft op :

Dat de ontvangsten van allen aard bedragen.	fr. 49,136,25
Dat de gewone en buitengewone uitgaven beloopt.	» 46,791,68
En dat het goed slot bedraagt	fr. 2,344,57

De vastgestelde begrooting voor het loopende dienstjaar 1870, hierin begrepen een onderstand van de stad van fr. 32,000,00 bedraagt in :

Ontvangsten	fr. 48,041,81
Uitgaven	» 47,992,19
Overschot	fr. 49,02

Statistische opgave van behoefte.

Het getal behoeftigen, welke ons bureel ondersteunt, en welke wij in ons verslag van 1868 hebben opgegeven, is sedert het verledene jaar nog al merkkelijk verminderd. Het is echter te vreezen dat de tijdsomstandigheden welke wij beleven, dit getal wederom zullen doen aangroeiën.

Onderstands uitdeelingen.

De uitdeeling, door ons armbestuur gedaan, zelfs tot onderstand van personen, welke alhier hunne woonplaats hebben, behoort, volgens de rekening van 1869, te weten :

In geld.	fr. 4000,00
In brood	» 8600,00
In kleederen en lijnwaad	» 1480,74
Voor geneesmiddelen	» 1288,00
Jaarwedde van de genees-, heel- en vroedmeesters.	» 1900,00
Voor mondkosten, enz., der bestedingen in S ^t Pieters godshuis geplaatst	» 5500,00
Voor id. id. id. elders geplaatst.	» 11484,20
Voor huishuren	» 1800,00
Voor doodskisten en begraafkosten	» 349,70
Voor onderstand aan vreemdelingen	» 2296,87
Voor onderstand in brood in 1868, waar voor een afzonder crediet is toegestaan geworden	» 5963,20
Behalve den geldelijken onderstand van fr. 31000,00 heeft de stad nog betaald voor : Verplegingskosten in vreemde hospitalen, enz., onderstand aan onze godshuizen, enz., en onderhoudskosten van behoeftigen in de bedelaars-werkhuizen.	» 10023,05
Samen.	» 54685,70

In de mondkosten der bestedingen is begrepen eene som van fr. 4000,35, voor de zinneloozen ten laste der stad, door het Armbestuur te Brugge en te Erps-Querbs geplaatst.

Betwistbare zaken.

Zie ons verslag over 1864-1865.

Godshuizen.

BESTUUR.

De heer E. Hendrickx heeft den heer W. F. J. Van Genechten, waarvan wij het verledene jaar het ontslag hebben gemeld, als lid der bestiering vervangen.

Roerende en onroerende goederen.

De eigendommen van Ste Elisabeths gasthuis hebben in den loop van dit jaar, door het verkoopen van 500 vierkante meters grond tegen de St Antonius straat slechts eenige veranderingen ondergaan. Deze grond is andermaal voor 3 franken de vierkante meter verkocht geworden.

Giften en legaten.

Onze godshuizen zijn sedert een jaar met de volgende giften en legaten begunstigd geworden, te weten :

St PIETERS GODSHUIS.

1° Met eene voorwaardelijke gifte van fr. 6000,00, door wijlen den heer Joannes Van Hal, in leven rentenier alhier; 2° met eene gift onder de levende van fr. 1191,63, door den eerw. heer Brems, gewezen kapellaan te Schoonbroeck en 3° met twee dito tot het bekomen van concessie voor eene begraafplaats op het gemeente kerkhof, eene van fr. 250,00, van den heer L. Boone en de andere van fr. 500,00, van de kinderen van wijlen F. Hendrickx-Nuyens.

Ste ELISABETHS GASTHUIS.

Met twee giften ieder van fr. 250,00, van den heer Boone en de familie Hendrickx-Nuyens voornoemd.

Aankoopingen, verkooping en mangelingen.

Zie hiervoor titel : *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

De afleggingen aan de godshuizen gedaan, zijn de volgende : Aan het Beggijnhof, eene rente van fr. 907,03, door de kinderen Van Beurden-Dickens te Weelde.

Met deze en andere penningen, voortsgekomen van verkochte grond en boomen, en uit de spaarkas getrokken gelden, is er aangelegd geworden :

1° Ten voordeele van het Beggijnhof, eene inschrijving op 's lands grootboek, van fr. 1500,00, 4 1/2 o/o, 6° serie, N° 2164; 2° op naam van Ste Elisabeths gasthuis, eene dito van fr. 3500,00, 4 1/2 o/o, 3° serie, N° 17654; eene dito van fr. 6000,00, 4 1/2 o/o, 6° serie, N° 2206; 3° op naam van Ste Pieters godshuis, eene dito van fr. 1500,00, 4 1/2 o/o, 3° serie, N° 17655; eene dito van fr. 6000,00, 4 1/2 o/o, 6° serie, N° 2471.

Comptabiliteit.

De comptabiliteit wordt bij volharding op eenen goeden voet gehouden.

De vastgestelde begrotingen voor het loopende dienstjaar 1870 bedragen, te weten :

	Ooiraangsten.	Uitgaven.	Overschot.
Gasthuis	fr. 17402,17	fr. 17018,43	fr. 383,74
Beggijnhof	» 20791,26	» 20765,52	» 28,74
S ^{te} Pieters godshuis	» 26282,23	» 26278,98	» 3,25
Algemeen totaal	fr. 64478,66	fr. 64062,93	fr. 415,73
Die voor 1869 bedroegen	» 59789,40	» 59656,81	» 132,59
Verschil in meer	fr. 4689,26	fr. 4406,12	fr. 283,14

Dit verschil in meer komt namelijk voorts dat er voor buitengewone herstelling der gebouwen, eene som van fr. 5000,00 in de begroting van het Beggijnhof is begrepen.

De ingezondene rekeningen over het dienstjaar 1869 bedragen, te weten :

	Ontrangen.	Uitgaven.	Overschot.
Gasthuis	fr. 14077,70	fr. 13323,80	fr. 753,93
Beggijnhof	» 10443,93	» 14383,82	» 1860,13
S ^{te} Pieters godshuis	» 28730,12	» 21268,40	» 7461,72
Algemeen totaal.	fr. 59253,86	fr. 49178,08	fr. 10075,78

Hier dient te worden opgemerkt dat ofschoon de rekeningen van het Gasthuis, Beggijnhof en Ste Pieters godshuis, een gezamenlijk overschot van fr. 10075,78 opgeven, de uitgaven van deze drie gestichten in 1869 boven de toegestane credieten gedaan, en die in de begrootingen van 1871 moeten worden geregeld, tot de som van fr. 3221,79 beloopt, namelijk : voor het Gasthuis fr. 1545,34 en voor Ste Pieters-Godshuis fr. 1686-45. Derhalve is er voor het Gasthuis een mali van fr. 791,44 en maar een boni voor Ste Pieters Godshuis van fr. 5775,25.

Betwistbare zaken.

Geene.

Fondatie en infirmerij op het Beggijnhof.

Deswege hebben wij andermaal geene verandering aan te stippen.

Deze twee gestichten onderhouden nog, de fondatie vijf en de infirmerij zes, samen 11 beggijnen. De huishoudelijke bestiering is nog dezelfde.

Opgaaf der verzorgde zieken in het gasthuis.

Van 1 September 1869 tot 1 September 11. zijn er in genoemd gesticht opgenomen 241 personen, te weten :

Van deze 241 personen waren er ten laste van Turnhout.	170
Van andere gemeenten	17
Vreemd aan het rijk	8
Voor hunne penningen	20
Van Turnhout en Oud-Turnhout	9
Van Oud-Turnhout	17
Totaal.	241

De huishoudelijke en geestelijke bestiering van ons gasthuis blijft bij voortdoring allen lof verdienen.

Ste Pieters-godshuis.

Dit liefdadig gesticht, sedert 1856 bekomen, wordt door 9 religieuzen van het orde van St Elisabeth en Franciscus bestuurd, en bevat thans 45 meisjes, 30 jongens, 20 oude vrouwen en 20 oude mannen.

Onder de jongens weezen zijn er : 2 broodbakkers, 4 prenten- of mannekens schilders, 14 boekbinders, 6 kaartplakkers en 4 nog te jong om eenen stiel aan te leeren.

De raad heeft voor dit jaar nogmaals verplicht geweest eenen onderstand aan dit liefdadig gesticht te verleenen, van fr. 1400,00, ten einde den huishoudelijken dienst te kunnen verzekeren. Er zal andermaal eenen onderstand voor 1871 worden verzocht.

Integendeel hebben wij volgens de rekening van 1869 bestatigd, dat de winsten van het gesticht, voornamelijk van de weezen, nog altoos vermeerderen. Gedurende het jaar 1869 bedragen deze winsten, te weten :

Van de oude mannen	fr. 794,00
Van de oude vrouwen	» 300,46
Van de jongens weezen	» 5274,06
Van de meisjes	» 2736,94
Totaal.	fr. 9105,55

Zinneloozen.

Van het getal zinneloozen, tot onze stad behoorende, zijn er sedert een jaar 7 overleden en beloopt nog 21.

Ons armbestuur heeft in St Hubertus en in St Julianus-gasthuis te Brugge en in St Josephus-gasthuis te Erps-Querbs te onderhouden. 17
Door hunne familie worden onderhouden 4

Overeenkomend totaal. 21

Blinden en doofstommen.

Er zijn nog altoos twee stom-doove kinderen uit onze stad in het koninklijk Instituut te Brugge geplaatst. Een blind geboren kind dat in het Instituut te Brussel was aangenomen geworden, is naar zijne ouders teruggezonden, als zijnde onbekwaam om eenig onderwijs te ontvangen.

Bedelaars-werkhuis.

Het getal bedelaars, waarvan de stad te Hoogstraten en elders de onderhoudskosten betaalt, is met twee verminderd. Wij blijven steeds, wanneer wij overtuigd zijn, dat zij met hunnen arbeid den kost kunnen winnen, hunne in vrijheidstelling vragen.

Gedurende het 4 ^e kwartaal 1869 zijn er geweest.	5
» 1 ^e » 1870	7
» 2 ^e » »	5
» 3 ^e » »	5
Totaal.	22

**TITEL V.
EEREDIENST.**

Geestelijkheid, kloosters, geestelijke corporatiën, enz.

Wegens de geestelijkheid van onze stad eigenlijk gezegd, hebben wij geene verandering te melden. De eerw. heer Hendrickx, gepensionneerd pastoor van Corbeek-Loo, is alhier ter stede komen wonen.

De ons bekende veranderingen, die het personeel in St Josephs-collegie heeft ondergaan, zijn de volgende :

De eerw. heer J. B. Van der Aa is het collegie komen bewonen, terwijl de eerw. heeren S. J. Sameyn naar Antwerpen, B. Losschard naar Leuven en J. Kreidler naar Duitschland zijn vertrokken.

Kerkfabrieken.

De benoemingen en de kiezingen voor de kerkfabrieken en de bureelen der kerkmeesters blijven jaarlijks in de maand April, overeenkomstig het decreet van 30 December 1809, geschieden.

De rekeningen over 1869, die ter stads secretarij zijn overgelegd en door de vicaris-generaal J. Ketelbant zijn goedgekeurd geworden, geven den volgenden uitkomst :

a. St PIETERS-KERK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 16542,29
Uitgaven van allen aard	» 16518,59
Overschot.	fr. 23,70

b. DE KERK VAN O. L. V. TE SEVERDONCK.

Ontvangsten	fr. 959,86
Uitgaven	» 997,14
	Nadeelig slot. fr. 37,28

De nog niet geadviseerde begrootingen door den gemeenteraad voor 1871 bedragen :

a. VOOR St PIETERS-KERK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 16818,49
Uitgaven van allen aard	» 16812,00
	Overschot. fr. 6,49

b. VOOR DE KERK VAN O. L. V. TE SEVERDONCK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 1003,59
Uitgaven van allen aard	» 939,99
	Overschot. fr. 63,60

Roerende en onroerende goederen.

Hierover hebben wij geene verandering aan te stippen.

Giften en legaten.

St Pieters-kerk is van wege Mr Ignatius Van Lissum met eenè gifte van twee Romeinsche obligatiën, leening Rotschild, van fr. 1000,00, ieder aan 5 o/o, begunstigd geworden.

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

Er zijn ons geene afleggingen of aanleggingen van kapitalen bekend gemaakt.

**TITEL VI.
OPENBAAR ONDERWIJS.**

Collegie van middelbaar onderwijs.

Het is ons aangenaam van aanhoudend te kunnen melden, dat de goede faam van ons St Joseph-collegie nog jaarlijks aanwint.

Men telde in hetzelfde voor de vacantie 230 studenten, te weten : 146 *internen* en 84 *externen*.

Middelbare school.

Wij moeten van geene verandering in het bestierend bureel der stads middelbare school gewag maken.

Het onderwijzend personeel is ook hetzelfde gebleven.

Op 1° Januari ll. waren er in de school 209 leerlingen ingeschreven, te weten : 51 voor de klassen der middelbare school, 109 voor de klassen der Fransche voorbereidende afdeeling en 47 voor de klassen der Vlaamsche afdeeling.

De school blijft het door haar verworven vertrouwen verdienen, en den roem behouden, die zij door haar goed onderwijs heeft mogen verkrijgen.

In het laatste bijzonder konkoers voor het Vlaamsch heeft de jeugdige leerling Victor Cremers met 65 op 100 punten den 3° accessit verkregen, en in den algemeenen prijskamp bekam dezelfde leerling den 16^{den} accessit met 69 punten op 100.

De *oudere* leerling Edmont Fabri, die het verledene jaar met 71 op 100 punten met den eersten prijs van het Vlaamsch werd bekroond, heeft dit jaar met 73 op 100 punten den 11° prijs in het algemeen konkoers bekomen.

Gemeente lagere scholen.

Onze gemeente school-onderwijzers en onderwijzeressen, blijven bij voortdoring hunne plicht na behooren volbrengen.

Wij herhalen met innig spijt, dat het te bejammeren is, dat onze inwoneren die recht tot het kosteloos onderwijs voor hunne kinderen hebben, niet meer aanspraak hier op maken.

Er zijn voor het schooljaar 1870-1871 voor het kosteloos onderwijs ingeschreven, te weten :

Jongens in de stads-school, onder de bestiering van den heer Schools	203
Jongens in de school te Severdonck, onder de bestiering van den heer Boeckx	27
Stads meisjes-school, onder de bestiering van mejufvrouw Rosalia Van Biesen	126
Meisjes-school te Severdonck	5
Totaal.	451

Bijzondere lagere scholen, scholen voor bejaarde personen en zondagscholen.

Zie ons verslag over 1858-1859.

Bewaarscholen.

De kosteloze bewaarschool, die het verledene jaar in onze stad onder het opper-opzicht van eenige weldadige dames en jufvrouwen tot stand is gekomen, wordt door twee religieuzen bestierd.

In deze school, die door de stad, den staat en de provincie wordt ondersteund, zijn reeds vele kinderen van de twee geslachten van 2 tot 7 jaren.

Men telt er heden 88 jongens en 62 meisjes, en strekt tot groot nut en onderstand voor onze behoeftige bevolking.

De opgemaakte begrooting der school beloopt : in ontvangsten fr. 3076,57 en in uitgaven fr. 2955,57.

Scholen van nijverheid, kunsten, ambachten en normaalscholen.

Deze bestaan hier ter stede niet.

Onderwijzend personeel, jaarwedden der onderwijzers, enz.

Het onderwijzend personeel onzer lagere scholen heeft sedert ons laatste verslag geene verandering ondergaan.

Volgens de stedelijke begrooting is er, voor het loopende dienstjaar, door de stad toegestaan :

1° Voor de school van middelbaar onderwijs, onderstand	fr. 3350,00
2° Voor de stads kosteloze school voor jongens en meisjes, en voor de school te Severdonck.	» 9600,00
3° Voor den onderstand der bewaarschool, voor behoeftige kleine kinderen	» 1500,00
Totaal.	» 14650,00

Schoollokalen.

Behalve de stads kosteloze meisjesschool, die veel te verlangen laat, en waarvoor de stad nog geen nieuw lokaal heeft kunnen maken, zijn alle onze schoollokalen sedert korte jaren gebouwd, ruim en lichtig gemaakt, en beantwoorden alzoo ten volle aan hunne bestemming.

Onderstand voor het lager onderwijs.

De stad heeft voor het lager onderwijs voor het loopende jaar andermaal eenen onderstand van 5000 francs ontvangen.

Bijzondere kostscholen.

De bijzondere kostschool voor meisjes, door de Kano-
nikerssen van het II. Graf gehouden, blijft nog altoos
onder alle punten aanbevelenswaardig.

Men telt thans in die school 43 pensionnaires, te weten :
10 uit Holland, 2 uit Frankrijk en 31 uit ons land.

Buiten de kostschool ontvangen er 240 meisjes het on-
derwijs, 150 tegen betaling en 90 kosteloos.

TITEL VII.

SCHOONE KUNSTEN, WETENSCHAPPEN EN LETTEREN.

Teekenschool

Onze teekenschool, die sedert ons laatste verslag, van
wege den staat met eene verzameling van nieuwe modellen
(solides géométriques), alsook van cenige pleisteren modellen
van figuur en ornamenten is begunstigd geworden, telde
in het afgelopen schooljaar 125 leerlingen, waarvan er
hebben gevolgd :

21	Den koers van de	bouwkunde.
17	idem	idem beeldhouwkunde.
8	idem	idem boetzeering.
24	idem	idem grondleer van het figuur.
15	idem	idem het figuur.
21	idem	idem ornamenten.
14	idem	idem grondbeginselen en
63	idem	idem landschapeekening, enz., enz.,
(gemengde koers uit de leerlingen der school samengesteld).

De gemeente-raad welke aan de voortdoring der toelagen
van de provincie en van den staat prijs hecht, heeft de
voorwaarden vervat in het koninklijk besluit van 10 Juli
1869 aangenomen, dit is te zeggen van zich aan de
inspectie te onderwerpen, aan de algemeene prijskampen
deel te nemen en de rekeningen en begrootingen aan de
bevoegde overheid voor te dragen. Zomerleergangen zullen
ook ingericht worden.

Eene commissie bestaande uit acht leden, zooveel in
den raad als buiten den raad, is genoemd geworden om
de school te bestieren. Zij is samengesteld als volgt : uit
de heeren Burgemeester en Schepenen, De Somer, Lenaerts,
raadsleden, Arthur Du Four, ingenieur, François Loyens,
kunstminnaar en P. J. Taeymans, provinciale bouwmeester.
Deze commissie heeft reeds een organiek reglement aan
de goedkeuring der hoogere overheid onderworpen.

Met genoege kunnen wij melden, dat de jurij benoemd
voor de beoordeeling der konkoersen eenen merkelijken
voortgang bij de leerlingen heeft bestatigd. De jurij
bestond uit de heeren Hoefnagels, Arthur Du Four, François
Loyens, P. J. Taeymans en Joseph Du Four, agent der
schatkist te Turnhout.

Bijzondere verzameling van kunstvoorwerpen en oudheden.

De twee beneden zalen waarvan wij in ons vorig ver-
slag gewaagden, zijn thans als een oprecht Museum door
den heer W. F. J. Van Genechten, rustend eere-voorzitter
onzer rechtbank van eersten aanleg, met veel smaak
versierd. Ouden rooden damast prijkt aldaar, en de ten-
toongestelde voorwerpen zijn reeds opgehelderd door eene
eigenaardige beschrijving die belangrijk is. Dit jaar is
zijne verzameling bijzonder verrijkt met veel kostelijk

Japans porselein, onder andere met 3 groote schotels, verbeeldende in het midden de wapens van Amsterdam, Vriesland en Overijssel, die men als *porcelanie de com-mande* herkent, met twee zeer oude Japansehe schotels, waarop men ontmoet de tigerkat, wit-ros en zwartharig, waarvan de Oostersche historie spreekt; met een stelsel van drie potichen, die door hunnen émail de oog der liefhebbers op zich trekken. Verder met schotels en borden met *canards mandarin* in het midden en eenen boord fantastieke dieren en figuren omgeven; ook nog met een volkomen thé- en koffijservies, in oud beste Worschester's porselein, hetgene zeer gezocht en zeldzaam wordt gevonden.

Eindelijk is het aan genoemden heer gelukt eenige *specimens* van oud Doornyks porselein te vinden, onder andere een bord met den gulden toren van achter, welk schijnt deel gemaakt te hebben van het servies dat als prijskamp tusschen Sevres en Doornyk is vervaardigd geweest, ten gevolge van eene wedding tusschen Philippe Egalité en Lodewyk den XVI, welken eersten beweerde dat voor sommige kunstwerken *Doornyk* voor *Sevres* niet moest wijken. De eerst voornoemde stad behaalde de overwinning in dien kampstrijd.

De verzameling van den heer Ignatius Loyens is dit jaar nog al merkelyk verrijkt geworden, met oude meubelen, (tijdstip van Hendrik IV en Lodewijk XIII), met Chineesche, Japansche, Duitsche en andere porseleinen, sijn Delftsch aardewerk, alsmede met verschillende belegde, steenen en koperen kunstvoorwerpen.

Zooals wij het verledene jaar vreesden, hebben wij het verlies van het schoon en aanzienlyk kabinet van wijlen den heer J. C. Van Hal te betreuren. Zijne erfgenamen hebben hetzelfde aan een liefhebber van Edimburg verkocht.

Muziekgenootschappen.

Over de bestaande muziekgenootschappen in onze stad, hebben wij geene bijzonderheden mede te deelen.

Muziekscholen.

De inrichting van eene kostelooze muziekschool verwerft in onze stad veel bijval onder de werkende klas. 69 Leerlingen hebben de lessen van het afgelopen schooljaar bijgewoond. Bij het uitdeelen der prijzen heeft men de bevordering der leerlingen bewonderd.

De lessen worden in de school gegeven :

Voor de solfège, Dinsdags en Donderdags van iedere week, voor de 2de klas ten 7 ure en voor de 1e klas ten 8 ure 's avonds.

Voor de blazende instrumenten, voor de beginnende, 's Maandags, ten 7 ure 's avonds.

Voor de fluit en clarinette, 's Woensdags, ten 7 ure id.

Voor de fanfares, Vrijdags, id. id.

Voor de snaar instrumenten id. id.

De bestierende commissie heeft slechts eene verandering ondergaan; de heer Isidoor Mesmaekers, welke zijn ontslag had gegeven, is door de heer P. Jos. Huybrechts vervangen.

Wij achten het ons ten plicte onzen oprechten dank te betuigen aan de leden der bestierende commissie, alsook aan de leden van den jurij, der konkoersen voor hunne aanhoudende welwillendheid en hunne medewerking tot den bloei der school.

De provincie en staat blijven opgemelde inrichting met geldelijke bijdragen ondersteunen.

Letterkundige genootschappen.

Zonder verandering.

TITEL VIII.

**GEZONDHEIDSDIENST (HYGIËNE)
EN OPENBARE
GEZONDHEIDS-GESTELTENIS.**

Andermaal hebben wij wegens het *geneeskundig toezicht*, het *geneeskundig personeel* en de *commissie voor de gezondheid* geene verandering mede te deelen.

Openbare gezondheids-gesteltenis.

De openbare gezondheid is in onze stad zeer voldoende.

Koepokinenting.

De heer doctoor Vermeersch, welke als stads-vaccinateur voor de kosteloze koepokinenting is aangesteld geworden, heeft in den loop des jaars hiervoor eenige zittingen ten stadhuis gehouden.

Zindelijkheid der straten.

Zie ons verslag over 1852-1853.

Gymnastique of lichaams-oefeningen.

Zie ons verslag over 1851-1852.

Begrafenissen.

Zie ons verslag over 1850-1851.

Sedert ons laatste verslag zijn er drie vergunningen voor begraafplaatsen op het gemeente-kerkhof gevraagd geworden.

Rampen en ongelukken.

Sedert 1 September 1869 tot 1 September 11. hebben wij vier brandrampen te betreuren gehad, namelijk : op 14 Februari 11. de brand van de hoeve van Cornelius Wouters; het schob, stal en schuur van den heer Donnez te Oosthoven. De schade van deze gebouwen en de verliezen van de landbouwers Janssens en Dillen en den blokmaker W. Wagemans, door deze ramp ondergaan, zijn te samen op eene somme van fr. 14408,00 begroot geworden; de brand op 29 April 11. van het huis van 11. Sels, op het Schorvoirt, waarvan de schade op 1700 franken is opgegeven; en den 27 Juni, het afbranden van een schob van Maria Van Gorp te Oosthoven, geschat op 43 franken.

Al de gebouwen waar die branden zijn uitgeborsten en ook het vee en meubelen waren verzekerd.

De ongelukken die wij hebben te betreuren, zijn de verbranding van een kind van drie jaren in eenen ketel kokend water; de verhangung van een negentienjarige jongeling en de verdrinking van een bejaard vrouws-persoon.

TITEL IX.

OPENBARE VEILIGHEID, JUSTITIE EN GEVANGENHUIZEN.

Politie, inrichting en personeel, ordonnantiën en reglementen.

De eenige verandering die wij deswegens hebben aan te stippen, is dat L. Mahieu, vroeger sergeant bij 's lands leger, tot het ambt van toegevoegden aan den commissaris van politie, is behoemd geworden, in vervanging van J. Van den Heuvel, ontslaggever.

Aanhoudingen, misdaden en overtredingen.

Sedert den 1° September 1869 tot den 2° September 11. heeft onze politie 182 processen-verbaal opgemaakt, te weten :

Voor aftroggelarij	1
» bedelarij	2
» brandrampen	4
» drenkelingen en verhänging	2
» houtdieverij en strooiseldieverij	47
» dieverij van verschillende voorwerpen	16
» aanslag op de zeden	2
» huisdieverij met en zonder braak	6
» mishandelingen, beledigingen en scheldwoorden	33
» andere overtredingen aan de gemeente en provinciale reglementen	62
» overtreding aan de wet op de jacht	2
» zinneloozen toestand	5
Totaal.	182

De ordonnantiën en gemeente-reglementen worden tamelijk wel nagekomen.

Zelfmoorden.

Wij hebben op ons grondgebied twee zelfmoorden te betreuren gehad.

Gevangenhuis.

In het personeel van het gevangenhuis is sedert ons laatste verslag maar eene verandering geschied : de heer Bormym, gevangēnbewaarder, is in het centraal verbeteringshuis te Gent geplaatst geworden, en de heer Taels, komende uit het verzekeringshuis van Antwerpen, heeft hem hier vervangen.

In het gevangenhuis alhier waren er op 9 September 11. slechts 65 gevangenen : 45 van de provincie Antwerpen, 9 van de provinciën Brabant, 4 van Oost-Vlaanderen, 1 van West-Vlaanderen, 1 van Henegouw, 1 van Namen, 2 van Luik, 1 van Holland en 1 van Frankrijk.

Hulpmiddelen tegen den brand.

Zie ons verslag over 1855-1856.

Wij zijn ook altoos voorzien van uitdoovende kardoesen van den heer Zaphle, die ongetwijfeld bij de laatste branden veel goed zoude hebben bewerkstelligd, wanneer de pompiers vroeger ter plaatse bij de branden hadden kunnen zijn.

Paspoorten.

Sedert de oorlogs-verklaring tusschen Frankrijk en Pruisen, zijn er vier buitenlandsche paspoorten door onze inwoners voor Frankrijk gevraagd geworden.

Sedert 1 September 1869 tot 1 September 11. zijn er door ons 10 bewijzen van eenzelvigheid afgeleverd.

Zakboekjes voor werklieden en dienstheden.

Sedert 10 September 1869 tot 1 September ll. hebben wij andermaal, in uitvoering van het koninklijk besluit van 10 November 1845, 65 zakboekjes afgeleverd.

Aanplakking, openbare roepers.

Zonder verandering.

TITEL X.

BURGERWACHT, MILICIE, GARNIZOEN.

Burgerwacht, plaatselijke inrichting, enz.

Volgens de bevelen van den heer Minister van binnenlandsche zaken, is er op het einde van Augusti ll. eene algemeene oproeping en opschrijving voor de burgerwacht bevolen geworden, van de personen geboren sedert 1819 tot 1848 ingesloten, ten einde de burgerwacht die alhier met de daad niet meer bestond, wederom op nieuw in te richten.

Zoohaast de noodige werkzaamheden deswegens zullen gedaan zijn, zal men overeenkomstig de wet tot de ver-
sichte benoeming van den opnemings-raad overgaan, en de opmaking van de controls en de inrichting der compagnieën van het bataillon, noodig voor de kiezing der officieren en onder-officieren, bewerkstelligen.

Milicie.

BEPAALD AANDEEL.

Het aandeel voor onze stad is voor het loopende jaar op 31 bepaald geworden, 28 voor het werkelijk *contingent* en 3 voor de *reserve*.

Het getal ingeschrevene lotelingen was 113.
Niemand heeft zich wederspanning getoond.

Gevolg der werking van den milicie-raad.

Er zijn dit jaar andermaal drij zittingen van den milicie-raad geweest.

GETAL EN REDENEN VAN VRIJ- EN UITSTELLING.

22 Lotelingen, welke dienstplichtige nummers hadden getrokken, zijn door den voornoemden raad, hetzij tijdelijk of definitief, vrijgesteld, te weten :

Voor lichaams-gebreken	4
» kleinheid van gestalte	5
» broeders in dienst	5
» onderstand van weduwen	2
» id. der ouders	2
Als zijnde eenig kind	1
» » student in de godsgelcerdheid	3
Totaal.	22

VERDEELING DER LOTELINGEN EN NUMMER-VERWISSELAARS DER LICHTING VAN 1869

ONDER DE VERSCHILLENDE KORPSSEN VAN HET LEGER.

1 ^o Regiment Artillerie	1
2 ^o " "	1
3 ^o " "	1
Mede te dragen.	3

	Medege dragen.	3
5 ^e Regiment Artillerie		3
6 ^e " " "		1
" Carabiniers		1
" Genie		1
1 ^e " Jagers te paard		2
2 ^e " " "		1
3 ^e " " te voet		3
3 ^e " Lansiers		4
4 ^e " " "		1
2 ^e Linie Regiment		5
5 ^e " " "		5
8 ^e " " "		1
	Totaal.	31

Er is dit jaar wederom geen enkel reklaam tegen de vrijstelling van andere lotelingen gedaan geworden.

Twee lotelingen zijn tegen de beslissing van den milicie-raad in beroep gegaan, en beide zijn door de bestendige deputatie van den provincialen raad vrijgesteld.

Vier lotelingen zijn door de militaire overheid onbekwaam voor den dienst bevonden en naar hunne haardsteden teruggezonden.

Van de 113 lotelingen, dit jaar ingeschreven zijn er :

- 4 die alleenlijk kunnen lezen.
- 23 welke kunnen lezen en schrijven.
- 53 die kunnen lezen, schrijven en cijferen en
- 33 die hoegenaamd geen onderwijs hebben genoten.

Garnizoen. Casernement.

Nihil.

Bijzonderheid.

Op het officieel bericht dat de oorlog tussehen Frankrijk en Pruissen ging uitbarsten, achtte het schepen-collegie

zich ten plichte van eenen oproep aan deszelfs medeburgers te doen, om een comiteit van het werk van het roode kruis alhier ter stede op te richten, en bepaalde ten dien einde den 21 Juli ll. eene vergadering, eensdeels : om eene collecte bij de goeude inwoneren te doen, om met de ingezamelde penningen eenigzins het lot der huishoudens te verzachten, waarvan de mannen en kinderen, die met een onbepaald verlof in hunne haardsteden waren verblijvende, onmiddellijk onder de wapens waren geroepen, en anderdeels : gevoelig voor de nootlottige gevolgen welke de oorlog tussehen de genoemde landen zoude medeslijpen, om zooveel mogelijk de gekwetste krijgsliden der beide legers ter hulp te kunnen komen met oud linnen, voor windels, pluk en andere middelen.

De oproep van het schepen-collegie bereikte het gewenschte doel, en er wierd een comiteit tot stand gebracht van eenige menschlievende en weldoende burgeren, die alles ter harte nemen om hunnen evenmensch behulpzaam te zijn en dienst te bewijzen.

TITEL XI.

OPENBARE BELASTINGEN.

Kadaster.

De werkzaamheden betreffelijk het kadaster, worden bij aanhoudendheid in het algemeen alle jaren met zorg verricht. De heer landmeter De Bondt bewoond nog altoos onze stad.

Grondbelastingen.

OPBRENGST.

De opbrengst der grondbelasting van onze stad voor het loopende jaar bedraagt :

In principaal ten voordeele van den Staat fr. 26923,75

OPCENTIMEN.

1° Voor de provincie	fr. 3769,60
2° Voor de gemeente	» 7000,69

Algemeen totaal. fr. 37696,04

En heeft voor grondslag een inkomen van fr. 401,876,91 en is verdeeld op 1131 artikelen.

De *marc le franc*, ten voordeele van den Staat; is fr. 0,06,70/100. Ten voordeele van de provincie worden er 14 en voor de stad 26 opercentimen gegeven.

Personeele belastingen.

GETAL DER AANGESLAGENEN.

Onze stad telt 847 belastingschuldigen.

Het verleden jaar was dit getal 846.

BEDRAG DER KOHIEREN.

Het gezamenlijke bedrag der kohieren, voor het loopende dienstjaar, bedraagt fr. 35948,99 en is verdeeld als volgt :

Hoofdsom ten voordeele van den Staat fr. 23892,33

OPCENTIMEN.

1° Voor den Staat	fr. 2389,22
2° Voor de provincie	» 3344,92
3° Voor de gemeente	» 6212,01
4° Opnemings-kosten	» 110,51

Overeenkomend totaal. fr. 35948,99

Huurwaarde.

De belastbare huurwaarde volgens de kohieren is fr. 130,484,00.

Deuren en vensters.

Er zijn in onze stad 8045 deuren en vensters aan de belasting onderworpen, te weten : 1296 à rato van 84⁸⁰/100 en 6749 aan fr. 1,06.

Haardsteden.

Men telt in onze stad 1359 haardsteden, die belasting betalen, te weten : 466 aan fr. 0,85; 522 aan fr. 1,59 en 371 aan fr. 3,71.

Mobiliair.

Het mobiliair is voor eene som van fr. 387,644,00 in de kohieren begrepen.

Dienstboden.

299 Dienstboden betalen belasting, te weten : 100 fr. 6,36; 116 fr. 8,48 en 83 fr. 14,84.

Paarden.

Men telt in onze stad 40 paarden, die belasting betalen, te weten : 11 fr. 10,60; 20 fr. 15,00 en 9 fr. 42,40.

Patentrecht.

Het getal der patentplichtigen is slechts met 1 vermeerderd. Men telt er in onze stad voor het loopende jaar 1020.

In het personeel der zellers is andermaal geene verandering geschied.

BEDRAG DER KOHIEREN.

Het bedrag der kohieren, voor het tegenwoordig dienstjaar uitvoerbaar verklaard, beloopt :

In hoofdsom fr. 9723,09

OPCENTIMEN.

1° Voor den Staat	fr. 970,81
2° Voor de provincie	» 485,00
3° Voor de gemeente	» 1847,36

Algemeen totaal. fr. 13026,26

Slijtrecht op de sterke dranken.

TEN VORDEELE VAN DEN STAAT.

Getal der belastingschuldigen 183.
 Bedrag der kohieren. fr. 2868,75.

TEN VORDEELE VAN DE PROVINCIE.

Bedrag der kohieren. fr. 860,62.

Slijtrecht op den tabak.

121 Belastingenschuldigen zijn aangelsagen voor fr. 1152,00.

Provinciale belasting op de honden.

De provinciale belasting op de honden zal voor 1869 zuiver opbrengen fr. 1460,29. Het 3^e, aan de stad, toekomende, zal derhalve fr. 486,96 bedragen.

Accijnsrechten.

De accijnsrechten in onze stad door den heer rijks-ontvanger gedurende het jaar 1869 ontvangen, beloopt, te weten :

Op het zout	fr. 25248,00
Op de bieren en azijnen	» 26005,08

Totaal.	» 51253,08
In 1868 was hiervoor ontvangen.	» 50957,08

Vershil in meer. » 296,00

TITEL XII.

OPENBARE WERKEN.

Personeel, regeling van den dienst.

De heer schepen De Fierlant blijft zich steeds met de regeling van de te doene werken aan de stads gebouwen en bestratingen gelasten. De heer Van den Plas is gelast de uitvoering er van te bewaken.

Groote wegen en straten.

De kasseiing van den steenweg van onze stad naar Hoogstraten over Merxplas is nog niet voltrokken. Er blijft nog een klein gedeelte van dezen weg, tusschen de kerk van Wortel en Hoogstraeten af te werken.

De hoop die wij het verledene jaar koesterden van den ontworpen steenweg van onze stad op Lille over Gierle te zien decreteren, is eindelijk verwezentlijkt geworden. Het koninklijk besluit van 30 Juni ll. heeft de vertakking van

dezen steenvveg, en deszelfs verbinding met dien van Herenthals op Oostmalle bepaald. Wij verhopfen dat de aanbesteding van gemelde vertakking eerlang zal geschieden.

Onze buurtwegen worden nog altoos goed onderhouden en verbeteren jaarlijks, en wij doen bij volharding stadsstraten met kasseiwerken verlengen.

Stads brandspuiten.

Zie ons verslag over 1866-1867.

Openbare verlichting. — Verdeeling van de gaz.

Over de verlichting onzer stad met de gaz, deszelfs verdeeling en de opbrengst van het gaz-fabriek, moeten wij ons aan het laatste klaar en omstandig verslag van den heer schepen Dierckx, welk aan den raad is medegeedeeld geworden, gedragen.

Markten.

Op onze maandelijksche veemarkt welke op den eersten Dinsdag van elke maand geregeld wordt gehouden, wordt telkens veel vee geveild en verkocht. Wij kunnen zeggen dat ze thans de belangrijkste der Kempen is.

De paardenmarkt, die wij bij koninklijk besluit van 14 Augusti 1869, zijn gemachtigd geworden te houden, op den eersten Dinsdag der maanden Februari en December van ieder jaar, is tot nu toe onbeduidend. Deze markt is nog niet genoeg buiten ons arrondissement gekend.

Nopens onze graanmarkt hebben wij geene verandering te melden.

De verpachting der plaatsen in de vleeschhal, heeft voor het loopende jaar fr. 763,00 opgebracht.

Het staangeld blijft op onze markten afgeschaf.

Stadhuis.

Zie ons verslag over 1864-1865.

Rivieren en waterloopen.

De groote regens en bij gevolg de hooge waters in de rivieren en waterloopen, hebben grooten hinder toegebracht aan de goede ruiming derzelfen op den bepaalden tijd.

Onderhoud en verbetering der gemeente-gebouwen.

Wij hebben ons nogmaals bij den onderhoud der stads gebouwen moeten bepalen.

Opening van plaatsen, nieuwe straten, wegen en waterloopen.

De kasseiing der Victorie- en de St Antonius straat, welke op 26 Juni 1869, aan den heer H. Gervais, aannemer van openbare werken alhier, voor de som van tien duizend zes honderd franken was aanbesteed geworden, is voltooid.

Bijzondere bouwingen.

Sedert 1 September 1869 tot 1 September 1870 zijn er bij aanhoudendheid aan verschillende gebouwen in en buiten onze stad groote veranderingen en merkelijke verbeteringen gedaan.

Het schepen-collegie heeft veertien bemachtigingen om nieuwe huizen te bouwen verleend.

TITEL XIII. LANDBOUW.

Hoedanigheid en opbrengst van den grond.

Zie ons verslag over 1868.

Staat van den oogst.

De toestand van den oogst van het tegenwoordig jaar, is op ons grondgebied in het algemeen voor alle granen goed geweest. De tarwe en de rogge, die in het voorjaar te verlangen lieten, zijn in de maand van Mei en later zoodanig veranderd, dat men deze gewassen in de velden bewonderde. Deze twee granen hebben ook bijzonder veel strooi opgeleverd en geven een goeden scheut. De hoedanigheid van dezelve zou ook allerbest geweest hebben, hadde men niet zooveel regens in den oogsttijd gehad en ze goed droog kunnen inschuren. De haver, welke goed was gewassen, heeft insgelijks door het nat weder in hoedanigheid verloren, en den opbrengt heeft door den wind veel geleden. Er is veel graan op het veld gevallen, en de haver is meest al niet droog genoeg ingeschuurd. De boekweit, die even als de haver een zeer goeden oogst beloofde, heeft ook voor dezelfde redenen, door het nat, veel geleden. Het vlas heeft andermaal een goeden oogst gegeven.

De klaver en de voederplanten in het algemeen, hebben weinig opgebracht. De hooilanden hebben maar eenen gewonen opbrengst opgeleverd, en de toemaat die buitengewoon goed was gewassen, is door het aanhoudend nat weder, van slechte hoedanigheid en zal weinig goed voeder voor het vee geven.

Het najaar doet, voor wat de speurrie en rapen betreft, eenen slechten oogst te gemoet zien.

Betrekkelijk den aardappel oogst kunnen wij ongelukkiglijk niets goed zeggen, ofschoon denzelfen over drie maanden zooveel beloofde. Voor het winnen van gezonde aardappels zijn de hooge zandachtige, diep geploegde en gespitte gronden tot nu toe, nog altoos de beste gebleven, alhoewel men echter dit jaar van die gronden aantreft, waarvan de helft van den opbrengst op het veld is gebleven. De zware en vette gronden hebben wederom zeer weinig opgebracht. De zoo genoemde Pruisische aardappelen blijven bij voortdurend best van de ziekte bevrijd.

De heer Eg. Hendrickx, heeft dit jaar zijne hopbeplanting nog al merkkelijk vergroot, en den wasdom is buitengewoon schoon geweest, alhoewel het te denken is dat het nat weder de hoedanigheid zal hebben verslecht.

Opbrengsten.

Men berekent dat de volgende granen, zaden, enz., per hectare, middelbarig in onze gemeente hebben opgebracht, te weten: 1° de tarwe 28 hectoliters; 2° het koren (rogge) 30 hectoliters; 3° de wintergerst 28 hectoliters; 4° de boekweit 26 hectoliters; 5° de haver 38 hectoliters, 6° het koolzaad 18 hectoliters en 7° de aardappelen maar 150 hectoliters.

Over ons aangenomen stelsel tot het berekenen der voormelde opbrengsten, zie men ons verslag van 1866-1867.

Beplantingen en ontgintingen.

Zie ons vorig verslag.

De alhier ter stede bestaande afdeeling van de landbouwmaatschappij van het Noorden, heeft in den zomer slechts eene openbare conferentie belecht, in de welke door den heer De Smedt, scheikundige te Borgerhout, uitleggingen over de voorbereiding van den grond tot eenen goeden oogst zijn gegeven geworden.

Er zijn verschillende conferentiën in het wintersaisoen bepaald, omdat dezelve door de landbouwers meer zoude kunnen worden bijgewoond.

**Staat van de paarden en van het vee, opnemng,
verbetering der rassen, veeziekte.**

Zie ons verslag van 1866-1867.

Men heeft in den loop van dit jaar, op ons grondgebied, in drie stallen de besmettelijke veeziekte (pleuropneumonie exsudative) te bevechten gehad. Drie koeien zijn in één stal van die ziekte gestorven en afgemaakt.

Veeartsenijdienst.

De dienst van den heer F. T. De Backer, als Gouvernements veearts alhier ter stede, blijft onder alle opzichten voldoende en verkrijgt bij onze landbouwers allen lof.

**Prijskamp voor de paarden, vee, pluingediert
en landbouw-voortbrengsels.**

Deze prijskamp welke op den 25 Augusti alhier ter stede plaats had, heeft de verwachting van iedereen overtroffen, en is met den besten uitslag bekroond geweest. Dezelve had buitengewoon vele landbouwers en andere personen uitgelokt om onze stad te bezoeken, en heeft hun de overtuiging gegeven dat de Kempen met schoone paarden

en vee, alsook met de landbouw-voortbrengsels der streek, met de andere provinciën des lands kan kampen.

De jurij, die samengesteld was uit de heeren C. Florent Ulens, onder-voorzitter der landbouwmaatschappij van het Noorden; Borrewater, burgemeester en J. F. Gabriëls, grondeigenaar te Merxem; De Backer, veearts te Turnhout; Pittoors, veearts te Herenthals; Hofkens, koopman in vee te Merxplas; Slegten, voorzitter der landbouwafdeeling te Caulille; Gilles, lid der kamer van koophandel en der landbouwafdeeling te Arendonck en Cools, bestierder der landbouw-exploitatie te Minderhout; hebben de volgende prijzen toegekend, namelijk :

Voor de Hengsten boven de drie jaren oud, den 1^e prijs bestaande uit : (eene zilveren medalie en 30 francs in geld), aan Diels te Beersse; den 2^e prijs (bronzen medalie en 20 francs), aan Schilleboek te Oud-Turnhout.

Voor de Merriën boven de drie jaren oud en voor den landbouw gebezigd, den 1^e prijs (zilveren medalie en 30 francs), aan F. Verrydt te Severdonck onder Turnhout; den 2^e prijs (bronzen medalie en 20 francs), aan Jacobus Wouters te Turnhout.

Voor de Ruinen boven de drie jaren oud, den 2^e prijs (bronzen medalie en 20 francs), aan Huygers te Turnhout.

Voor de Veulens : Merriën onder de drie jaren, den 1^e prijs (zilveren medalie en 20 francs), aan Van Troost te Beersse; den 2^e prijs (bronzen medalie en 15 francs), aan Verellen te Vosselaer; den 3^e prijs (bronzen medalie), aan de weduwe Proost.

Voor de Veulens : Hengsten onder de drie jaren, den 1^e prijs (zilveren medalie en 20 francs), aan Ad. Stynen; den 2^e prijs (zilveren medalie en 10 francs), aan Joseph Borghs te Turnhout.

Aan Remeysen van Merxplas, Bruggeman van Turnhout en De Cort van Poppel, is eene zilveren medalie toegekend geworden.

Voor de Stieren, het meeste voordeel aanbiedende, den 1^e prijs (zilveren vergulde medalie en 30 francs), aan Jacquemyns te Minderhout; den 2^e prijs (bronzen medalie en 20 francs), aan Marchalk te Lichtaert.

Voor de Koeien het meeste voordeel aanbiedende, den 1^e prijs (zilveren vergulde medalie en 30 francs), aan de kinderen Vueghs te Schurhoven (Oud-Turnhout); den 2^e prijs (bronzen medalie en 20 francs), aan Ant. Van Genechten te Turnhout.

Voor de Vaarzen van 18 maanden of hebbende 2 tanden, tot 3 jaren of hebbende 4 tanden (niet gekalfd hebbende), den 1^e prijs (zilveren medalie en 30 francs), aan Fr. Meses te Turnhout; den 2^e prijs (bronzen medalie en 20 francs), aan Gevers te Turnhout.

Voor de Ossen, de meeste voordeelen voor den landbouw aanbiedende, eenige prijs (zilveren medalie en 30 francs), aan Jos. Prinsen.

Voor de Ossen, de vetste voor de slachterij, eenige prijs (zilveren medalie en 30 francs), aan de weduwe Bolsius te Turnhout.

Voor de Varkens (Beeren), den 1^e prijs (zilveren medalie en 30 francs), aan Schillebeeck te Corsendonck onder Oud-Turnhout; den 2^e prijs (bronzen medalie en 20 francs), aan Van Troost te Beersse.

Idem voor de Zegen, den 1^e prijs (zilveren medalie en 30 francs), aan J. Penen te Turnhout; den 2^e prijs (bronzen medalie en 20 francs), aan Smolders te Rævels.

Voor het vetste Varken, den 1^e prijs (zilveren medalie en 20 francs), aan Vissers te Turnhout.

Voor de Schapen, Inlandsch en Kempisch ras, 10 schapen met of zonder ram, eenige prijs (zilveren medalie en 20 francs), aan Borghmans te Severdonck onder Turnhout.

Voor de Hamelschapen, 10 stuks, eenige prijs (zilveren medalie en 20 francs), aan de weduwe Sels te Severdonck onder Turnhout.

Voor de Melkschapen, vreemd ras, eenige prijs (zilveren medalie en 10 francs), aan T. Schenaerts te Turnhout.

Voor de Bokken, eenige prijs (zilveren medalie en 10 francs), aan Fr. Loos te Oosthoven.

Voor de Geiten, eenige prijs (zilveren medalie en 10 fr.), aan J. Cornelissen te Turnhout.

Voor de Hoenders, Kempisch ras, 1 haan en 4 hoenders, eenige prijs (zilveren medalie en 10 francs), aan Remeysen te Merxplas.

Voor de Duiven, (verzameling van 3 koppelen), eenige prijs (zilveren medalie en 10 francs), aan E. Boone te Turnhout.

Voor de dienstbode, die het beste beantwoord aan de bepaling van art. 9. Dit artikel luidt : Insgelijks zullen er prijzen kunnen worden toegekend aan dienst- en werkboden der landbouwers, die de beste getuifschriften van kennissen, getrouwheid, werkzaamheid, langen onafgebroken dienst en zoetaardigheid voor de beesten aan hunne zorgen toevertrouwd, zullen bijgebracht hebben en nog zijn werk verricht, (zilveren vergulde medalie en 40 francs), aan Cornelia Van de Flaest te Weelde.

Overigens heeft de jurij, de beloonenswaardige hoedanigheden herkende van eenige voortbrengselen, buiten prijskamp vertoond, van gevoelen geweest de volgende eerprijzen toe te staan, namelijk :

Voor de collectie duiven, aan J. Van Dooren, Swaan en Coenraets, ieder eene bronzen medalie.

Voor de collectie gansen, aan Mr Smagghe te Turnhout, eene zilveren medalie.

Voor konijnen, aan Ant. Vueghs, eene bronzen medaffe.

Voor enen ram, aan Mr Smagghe, eene zilveren id.

Voor een melkschaap, aan J^os. Faes, eene bronzen id.

Voor de landbouw-vruchten zijn de volgende prijzen verleend aan de hierna genoemde personen, welke volgens de jurij de beste collectiën hebben bijgebracht, te weten :

Aan M. De Haes te Heyst-op-den-Berg, eene zilveren medalie.

» Ant. Van Genechten te Turnhout,	idem
» Is. Van Bael id.	idem
» Eg. Hendrickx id.	idem
» Van Haesendonck te Tongerloo,	idem
» Remeysen te Merxplas,	idem
» Kleiren te Wortel,	idem
» Du Fraing te Turnhout,	idem
» Bruggeman id.	idem
» Loots id.	idem
» Pauwels te Konings-Hoyekt,	idem
» Janssens te Kessel,	idem

TITEL XIV.

Nijverheids-inrichtingen, stoomwerktuigen, ongezonde en gevaarlijke fabrieken, onderzochten van commodo en incommodo.

De nijverheids-inrichtingen in onze stad hebben geene verandering ondergaan.

Er zullen in den loop van het tegenwoordig jaar nog twee nieuwe stoomwerktuigen in de fabrieken van gekleurde papieren, enz., van de heeren Brepols en Dierckx zoon en de gebroeders Mesmaekers geplaatst worden.

Fabrieken, die men wezenlijk gevaarlijk mag opgeven, of zeer ongezond zijn, bestaan hier ter stede niet.

Acht onderzoeken van *commodo* of *incommodo* hebben er sedert den 1° September 1869 tot den 1° September 11. plaats gehad, te weten : 1 voor het oprichten eener ijzer- en kopergietery, die niet is toegestaan geworden, 4 voor het oprichten van stoomwerktuigen en 3 voor het maken van eene smis.

Beweging van den handel op de vaart.

De aanvoer van bouw- en meststoffen blijft nagenoeg, dezelfde. De uitvoer van brandhout is verminderd.

De verzendingen van kalk voor den landbouw naar de omliggende dorpen, zijn ook merkelyk minder.

De slijting van steenkolen blijft nog altoos, voor de opgegevene redenen in ons vorig verslag, verminderen.

Openbare vervoermiddelen.

Deswegens hebben wij geene verandering te melden.

Jaarmerkten.

Zie ons verslag over 1847-1848.

Prijs der granen.

De middelbare prijs der granen op onze markt verkocht, is geweest per 100 kilogramms :

	TARWE.	ROGGE.	BOEKWEIT.
In 1869	fr. 00,00	fr. 22,01	fr. 00,00
In 1868	» 00,00	» 26,02	» 00,00
Verskil in min	fr. 00,00	fr. 4,01	fr. 00,00

Op onze markt wordt om zoo te zeggen geene tarwe noch boekweitgraan meer verkocht.

Prijs der boter.

De laagste prijs, waaraan de boter, per kilogram, op onze markt in 1869 is verkocht geweest, was fr. 1,60 en de hoogste fr. 3,44.

Broodzetting.

Er bestaat alhier ter stede geene broodzetting meer. De prijs van het brood wordt bij voortdoring aan de vrije concurrentie overgelaten.

Rechtbank.

Wij hebben deswege, sedert ons laatste verslag, van geene veranderingen gewag te maken.

De heer Hoefnagels, heeft zijn ontslag als suppleant-vrederechter gegeven, en Mr H. Mermans, vroeger vrede-rechter te Arendonck, heeft Mr Mesmaekers, op pensioen gesteld, vervangen.

Koophandel, nijverheids-toestand, onz.

De koophandel en nijverheids-toestand in onze stad, die gedurende de zes eerste maanden des jaars in het algemeen bloeiend was, is sedert de oorlogs-verklaring van Frankrijk met Pruisen, voor wat de manufacturen aangaat, kwijnend geworden. Wanneer de handelaar geen voorraad opdoet, dan naar mate hij verkoopt, kan de nijveraer zeker op geene verzendingen rekenen.

De uitvoer der kanten, een artikel van weelde, is met deze oorlogs omstandigheden onbeduidend, en zoo wij goed ingelicht zijn, is de werkloon der kantwerksters reeds bij sommige verminderd, hetgene zeker veel nadeel aan het groot getal dier werksters veroorzaakt.

Integendeel hebben wij het geluk van te kunnen melden, dat de voortbrengsels van onze fabrieken van gekleurde papieren, boekbinderij, kerkboeken, speelkaarten, cartonnerie, enz., nog altoos meer en meer naar den vreemde worden verzonden.

De toestand onzer garen- en linnenbleekerijen is nage-noeg dezelfde gebleven.

Bij voortdoring vermindert het debiet van onze brouwe-rijen en de slijting der vreemde bieren vermeerderd in-tegendeel nog jaarlijks.

Over het vertier van onze zout- en zeepziederij hebben wij geene bijzonderheden te melden.

In onze huidevetterijen is tot nu toe geene meldenswaar-dige veranderingen gekomen, en in de ijzer- en kopergieterij en in het vernisfabriek is dit jaar weinig gewerkt.

Sedert ons laatste verslag zijn er in onze stad twee bankbreuken bestatigd.

Overigens verhoppen wij dat de verschrikkelijke oorlog, tusschen Frankrijk en Pruisen ontstaan, en welke reeds zooveel menschen levens heeft gekost, en menigte verwoes-tingen, groote verliezen aan eigendommen en handel heeft veroorzaakt, welhaast een einde mag nemen. Wij vertrou-wen dat de onzijdige Mogendheden elkander de hand zullen leenen, en geene moeite zullen sparen om de krijgs-voerende volkeren, Pruisen en Frankrijk, tot vrede over te halen en den schrikkelijken geesel des oorlogs te doen ophouden.

Bij koninklijk besluit van 14 Januari is er alhier ter stede eene Koophandelskamer opgericht. Hiervan maken deel de heeren : P. AMSENS, J. BORGHS, R. BRUGGEMAN, J. DE SOMER van Turnhout, GILLIS van Arendonck, DESCAMPS van Beersse, E. DIERCXSENS en VAN AENSCHOT van Herenthals en COOLS van Moll.

Voornoemde heeren zijn door de heer Burgemeester den 10 februari daar op volgende in functie gesteld. De heeren DE SOMER is tot voorzitter, DIERCXSENS tot ondervoorzitter gekozen en de heer F. VUES is bij koninklijk besluit van 28 maart als secretaris der kamer genoemd.

Sedert dien tijd heeft de genoemde kamer zich met de belangen van handel en nijverheid der Kempen onledig ge-houden en zoo haast haar verslag bij ons zal zijn inge-komen, zullen wij het UEd. mededeelen.

VERSCHILLENDE VOORWERPEN.

1570.

Zoo als wij het verledene jaar verhaalden, woedde de pest in Turnhout en in haren omtrek nog altoos voort. Deze verschrikkelijke ziekte maakte voornamelijk te Schurhoven en daar omtrent nog eenigen tijd vele slachtoffers.

De weelhouderen, om de ziekte zooveel mogelijk af te weeren en te bevechten, maakte met zekeren Mr Hans Van den Brande, die als pestmeester was gekend, een verdrag, om gedurende zes weken, de pestelenten te behandelen en te verplegen, waarvoor men hem 36 gulden beloofde en betaalde.

Dat de pest in verschillende dorpen der Kempen dien tijd ook heerschte, kan men afleiden door dien men aan den pestmeester van Moll, die waarschijnlijk met zijnen ambtgenoot alhier een *consult* of *conferentie* had gehad, alsdan ook eene belooning van 16 stuivers toekende.

Men moet ook veronderstellen dat er weinig omgang met de inwoners der omliggende dorpen plaats had, en er geen of weinig handel was, uit vrees van hier door besmet te worden.

Immers, indien zulks het geval niet ware geweest, dan zoude men Jan Van Cuyck van Turnhout, die hier en elders was geweest, geen 12 stuivers hebben gegeven, om

hem te doen vertrekken, uit vrees dat hij de besmetting zoude hebben overgebracht.

Overigens had men Jacob Van Loenhout als ziekenwachter aangesteld, die voor veertig nachten dienst 10 gulden verkreeg. Aan Jaspar Rombouts, die kaas en andere eetwaren voor de arme, ingezetenen had aangekocht, betaalde men zijne verschotten 12 gulden (1).

Behalve dezen rampspoed vermeederde de uitwijking van handelaers en nijveraars der vrijheid aanhoudend. De Turnhoutsche halle te Antwerpen, alwaar de meeste voortbrengsels van de nijverheid der plaats werden verkocht, was door een bevel van het Gouvernement gesloten geworden, en al de aangewende moeiten van den secretaris, om dit bevel te doen intrekken waren vruchteloos gebleven (2). Bovendien al diegenen welke men kon beschuldigen aan de vorige onlusten te hebben deel genomen, of welkers rechtgeloofigheid twijfelbaar was, namen naar Holland of elders de wijk.

Ter dezer oorzake werd er in de vrijheid Turnhout, dit jaar van de verbeurd verklaarde goederen van wege zijne Majesteit verkocht :

AAN DEN GINGEL DER MARKT.

Het vaders paart van Hendrik Beeckmans.

Het huis van Joris De Haze.

Het goed van jonker Van Groenhoven, waarvan wij in onze vorige verslagen hebben gesproken.

Idem van Peeter Van der Beken.

Het huis van Marten Pynaerts.

(1) Zie bijdrage Litt. A.

(2) Zie bijdrage Litt. B.

IN DE POTTERSTRAAT.

De erve van de weduwe Jan Cruyssaerts.

Het huis van Andries Lemmens (den Eenhoorn).

Het goed van de weduwe Jan Teschmaker.

Het huis van Frans Jacobs.

Het goed van Jan Van Dale, Michiels zoon.

Den akker van Magriet Gevaerts, getrouwd met Melchior Diel.

Het goed van Pieter Reyns, den Oude.

IN DE OTTERSTRAAT.

Het goed van Jacob Lans.

id. van Jacob Wils.

id. van Hans Wynants.

id. van Laurys Schynen.

Het huis van Simon Nuyens, (Stronkrijk).

Het goed van Sebastiaan Cauters.

Overigens en ten gevolge van verhuizing of vertrek, werden de door drie en twintig personen verschuldigde bedden oninbaar verklaard (1).

Het is te veronderstellen dat de heeren van het kapittel van S' Pieters kerk eenige van deze verbeurd verklaarde goederen hadden aangekocht.

Immers, en zoo als men in de bijdrage Litt. D kan zien, was er den 14^e April tusschen den deken en de kanoninken van het kapittel van S' Pieters kerk, en de schepenen der vrijheid een accoord gesloten, om het geschil dat er gerezen was, over het innen der bedden van aangekochte goederen uit den weg te ruimen.

(1) Zie bijdrage Litt. C.

Het kapittel beweerde van de betaling van bedden vrij te zijn, omdat de onlangs gekochte goederen waren gekocht met afgelegde penningen van geamortiseerde goederen, iets wat de schepenen betwistten.

Doch om hier aan een einde te stellen, gaven beide partijen onderling wat toe; en zoo als zij in gemeld accoord, onder Litt. D voorkomende, zeggen, ten einde in loekomende tijden, kwestie en geschillen te voorkomen, alsook om met elkander eene eensgezinde vriendschap te houden, kwamen zij overeen, dat de nieuwe aangekochte goederen vrij van bedden zouden zijn, mits dat het kapittel zou betalen twee rentjes, met belofte van voortaan, zoo als ieder inwoner der vrijheid, bedden te betalen van de goederen, renten en pachten, die zij zoude aanwinnen, of die bij aflijvigheid van de kanoninken, kapelanen of anderen, bij testament, aan het kapittel zoude komen of worden gemaakt.

Zoo als men in de bijdrage litt. E zal zien, had Turnhout dit jaar veel Spaansche en Bourgondische ruitery en soldaten in te kwartieren gehad, namelijk de compagnie van M^r De Vergy, gouverneur van dat land, die meer dan een half jaar in de vrijheid bij de burgeren had gelegen, en waarvoor men 546 gulden en 11 stuivers uitgaf.

Vervolgens had men vier benden (compagnien) ruiters en een vendel Spaansche soldaten, komende van Brussel en gaande naar Nymeghem, een dag en nacht huisvesting en levensbehoefsten moeten geven, waarvoor de vrijheid had moeten betalen 367 gulden 3 stuivers.

Bovendien had Turnhout ook nog de Spaansche benden van Don Casar Danoloz, in garnizoen gehad van 11 April 1570 tot 11 Januari van het volgende jaar, waarvan de kosten beliepen 712 gulden 17 stuivers, behalve 10336 pond hooi, dat men leverde voor 43 gulden 18 stuivers.

De vrijheid betaalde nog voor een geschenk aan Don Casar Danoloz, voor een koppel kapuinen en drie konijnen, 29 stuivers.

De kapitein van voornoemde benden met zijnen luitenant verteerde aan vetwaar, kaarsen, kruit, wit brood, wijn, enz., hierin begrepen zekere vacatiën van Jeroom Verscheeps, de secretaris en andere 1112 gulden 3 1/4 stuiver.

Verder was er nog een vendel Spaansche soldaten, onder het bevel van Don Philippe Beaumonté, komende van Yperen en gaande naar 's Hertogenbosch, ten koste der vrijheid bij de burgers ingekwartierd geweest, waarvoor men 270 gulden 11 stuivers betaalde, behalve de levering van een paard, voor de legerwagens, dat 25 gulden kostte.

Overigens werd de vrijheid gedurig met doortrekkende soldaten en leveringen van levens- en brandbehoefsten (1) belast, buiten de maaltijden, de geschenken in geld, in wijnen, bier, vee en wild, die men aan den hertog van Alva, graaf Noircarmes en andere veldoversten, kapiteinen en hooggeplaatste burgerlijke ambtenaren, als aan den procureur generaal, aan den commissaris van den honderdsten penning, aan den secretaris van het hof van Brabant en andere oordeelde te moeten doen, om de vrijheid zooveel mogelijk van verdere onheilen te bewaren, en de burgers te ontlasten.

De omschrijving hiervan, die wij onnoodig achten hier nog omstandig te herhalen, zijn uitgedrukt in de bijdrage Litt. F.

(1) Het huis met den toren dat onbewoond was, diende voor houtmagazijn, maar omdat er zooveel uit werd gestolen, werd het overgebracht in de Mouterij van wijlen Jan Van Dongen.

Om deze bezwaarlijke uitgaven te kunnen dekken, bevolen de schepenen en gezworen aan den rentmeester van in te manen 11 1/2 buitengewone beden, waarvan den ontvang beliep 2764 gulden, 1 stuiver, 1 oord (1).

In het begin der maand April vertoonden de lakenmakers der vrijheid Turnhout aan de wethouderen « dat alle comanschappen en neringhen bynnen dese Nederlanden door oorloge, seditie, dieren tyt en andersints soo waren gemindert en vergaen, ende besundere de natie en hanteringhe van geenen die hen generen en behelpen niet het laecken maecken en vercoopen » en verzochten ten einde hun fabricaat te verbeteren en schoonder te kunnen verwen en meer oogschijnlijk schoonder te maken, om droogramen te mogen gebruiken zoo als in andere steden en dorpen (2).

De laken-fabrikanten verbonden zich hunne lakens te laten onderzoeken, voor en aler zij deze op de droogramen zouden brengen, dat hun laken was gemaakt zonder bedrog en van geen korte wolle en van goede verwe; dit alles onder te bepalen boeten en te doenen eed, na inwilliging.

Het verzoek van de lakenmakers werd op 11 April voor Paasschen door de wethouderen ingewilligd, op voorwaarde dat er een van hun lieden binnen de steden van Mechelen, Herenthals en andere plaatsen, zoude lichten getuigschriften van de wethouders ofte laken-gilden; hoe en op wat manieren men de ramen aldaer mocht gebruycken.

In den zomer bezocht de bisschop Sonnius van Antwerpen de vrijheid Turnhout, en werd door de inwoners feestelijk ontvangen.

(1) Zie bijdrage Litt. G.

(2) Droogramen waren hier door het keurboek verboden.

De wethouders van hunnen kant spaarden ook geene kosten, om het verblijf van den bisschop alhier aangenaam te maken. Deze verzochten den pastoor Lucas Laurenty van ZHW. op vrijheidskosten ten zijnen huize te willen ontvangen en een gastmaal te geven, waar aan 's middags en 's avonds 74 personen deel hadden genomen, en waarvoor 12 gulden 8 stuivers werd betaald. De vrijheid stelde den genoemden pastoor ook met 16 gulden schadeloos, voor de maaltijden die de bisschop met zijn gezelschap ten zijnen huize had genomen, behalve 19 stoojen wijn aan ZHW. geschonken en waarvoor men 11 gulden 8 stuivers uitgaf. Turnhout vergoedde en keerde insgelijks aan Thomas Retthen 32 gulden 11 stuivers uit, voor wijnen die de kerk den bisschop ten geschenke had gegeven (1).

Zoo als wij in ons vorig verslag verhaalden, was door de opgegevene redenen het besproken huwelijk tusschen koning Philippus II en de aartshertogin Anna van Oostenrijk vertraagd geworden, doch hetzelfde werd in het begin van dit jaar voltrokken. Philippus gaf volmacht aan Carolus De Gratz, die te Madrid de voorwaarden van het huwelijks contract had bepaald en gesloten, van in zijnen naam, volgens de gebruiken onder de souverainen, de plechtigheid van het huwelijk aan te gaan, welke in het keizerlijk paleis te Weenen in het begin des jaars plaats had. En, de nieuwe bruidegom gaf ondertusschen de noodige bevelen voor de reis der koningin, tot in de haven der Nederlanden, alwaar eene vloot vaardig lag om haar naar Spanje over te voeren.

De hertog van Alva nam deze gelegenheid waar om zijn verlof aan den koning te vragen om naar Spanje weder te

(1) Zie bijdrage Litt. H.

keeren, en de gunst te bekomen om de nieuwe koningin te begeleiden. De hertog zag al te goed dat hem niets meer in de Nederlanden gelukte, en dat de Geuzen vereenigd met de oproerige steden, hem geen hoop meer gaven, van hen, het zij met strengheid of het zij met geweld te overwinnen. Hij had het vuur des opstands merkelijk grooter dan het te voren was aangestookt; en het was daarom dat hij koning Philippus ernstig smeekte van een ander gouverneur naar Vlaanderen te zenden. Zijne wreedheid had adel en volk uiterlijk verbitterd, en de verbeuring der goederen, die op zoo vele plaatsen, en ook te Turnhout geschiedde, had hem aan eenieder hatelijk gemaakt.

De koning van den anderen kant besloot insgelijks van den hertog van Alva weder te roepen, als zijnde tegen hem gestoord, ter oorzaak dat hij de vermetelheid had gehad, van het kasteel te Antwerpen te doen bouwen en aan vijf bolwerken zijn eigen naam en titels te geven, zonder een enkel met den naam van Philippus te noemen. De koning was ook tegen hem gebedgd, omdat hij een levensgrootte metalen standbeeld van de kanonnen, te Jemmingen veroverd, had doen gieten, op hetwelk hij zijn eigene lofspraak had doen graveren, zonder eenige melding van die van den vorst te maken.

De hertog had zijn standbeeld in het midden van het nieuw gemaakt kasteel doen plaatsen. Eindelijk was Philippus ook tegen den hertog toornig, omdat hij den genadebrief, aan de Vlamingen verleend, slechts na een jaar tijdsverloop had doen afkondigen, en hij dus zijne bevelen had miskend.

Middelerwijl, en daar de nieuwe gouverneur door den koning aangesteld, niet dadelijk in het land kon aankomen en het bestuur overnemen, was de hertog van Alva

verplicht in deze provinciën te verblijven, en zag hij ten zijnen grooten spijt de koningin vertrekken zonder haar te mogen vergezellen.

De koningin Anna vertrok uit Duitschland met hare drie broeders, de aartshertogen Mathias, Maximiliaan en Albertus, vergezeld van verscheidene heeren van hoogen rang, en kwam in weinige dagen in de Nederlanden te Nymeghem aan, alwaar zij den 14 Augusti door Alva en vele edellieden werd begroet. (1).

Vervolgens en na haar vertrek van Nymeghem, bezocht de koningin met haar gevolg Bergen-op-den-Zoom en Antwerpen, in welke laatste stad deze hoog adellijke personen met eene onuitsprekelijke pracht werden ontvangen. Deze waren nieuwsgierig om het vermaard standbeeld van den hertog van Alva te zien, dat in Europa reeds zooveel gerucht had veroorzaakt. Men bemerkte dat de koningin en de aartshertogen het met verontwaardiging aanschouwden; men had overigens wel zorg gehad hun eenen diepen afkeer in te blazen, voor dien trotschen blijk van verwaanden hoogmoed eens onderdaans.

Dit standbeeld hetwelk met zijne Allegorische verbeeldingen en opschriften in de Antwerpsche historie, door Mertens en Torfs is afgeschetst, werd twee jaren daarna omver geworpen en vernield.

Nadat de koningin al de merkwaardigheden van het land had gezien, vertrok zij op het einde van September met de vloot, die in Zeeland vaardig lag en kwam geluk-

(1) Men heeft hiervoren opgemerkt dat de krijgslieden welke te Turnhout hadden gelegen en er den 3^e en 5^e Augusti aankwamen, naar Nymeghem vertrokken, waarschijnlijk om de veiligheid der reis van den hertog van Alva te verzekeren.

kiglijk te Madrid aan, alwaar haar huwelijk den 12^e November openbaarlijk werd ingezegend.

De vreugd over dit huwelijk, was te Madrid des te grooter, daar de koning terzelve tijd de tijding ontving, dat Don Juan, zijn broeder, de oproerige Mooren, welke zich vruchteloos in hunne ongenaakbare bergen hadden versterkt, teenemaal had overwonnen. Don Juan had hun den aanvoer van alle levensmiddelen afgesneden, en hongerde ze uit in weinig tijds, dusdanig dat zij zich aan de goedertierendheid van zijne katholieken Majesteit overgaven. De koning behandelde hen zachtmoedig, en bevredigde zich met hun in verschillende streken van het koninkrijk te doen verblijven, ten einde hun in het vervolg te beletten van zich te vereenigen of eenen opstand te ondernemen.

De koning Philippus hield zich in den loop van dit jaar bezig met in de hoofdstad Madrid en in derzelve omtrek kostelijke en prachtige gebouwen te doen maken, welke men versierde met al wat 's menschen oogen kan streelen en vleien. De voortbrengsels der schoone kunsten werden er met overvloed in verspreid; men plaatste er de prachtigste en bewonderenswaardige gewrochten der beeld- en schilderkunst, en met reden mocht men zeggen dat Philippus zijn doel had bereikt dien landstreek zijner koninklijke gedachtenis waardig te maken.

Tot het uitvoeren zijner plannen had hij de grootste meesters uit Duitschland, Italiën, Engeland en de Nederlanden ontboden.

Terwijl Philippus zijne heersching door die merkwaardige en nuttige gebouwen onsterfelijk maakte, werden de Nederlanden door eene zoo schrikkelijke en verwoestende overstroming geteisterd, dat er niet eene geschiedenis of onze lands kronijken van zulken watervloed gewag maken.

Joannes Fruttiéri, die er de bijzonderheden van aanhaalt, zegt dat elke provincie die aan den zee kant grensde, meer dan voor een half millioen meubelen verloor; dat er meer dan honderd duizend menschen in de waters omkwamen; dat het getal beesten door de zee verzwolgen ontelbaar was, en dat al de kusten van Vlaanderen, van Zeeland en van Holland, door deze overstroming, welke in den nacht tusschen den laatsten October en den eersten November plaats greep, als eene woestenij onbevolkt waren geworden.

1670.

Het begin van dit jaar begon zoo als het was geëindigd; opbrengsten van geld voor het land en de geweldenarijen van krijgslieden en landloopers waren de plaag des volks en bleven bij aanhoudendheid de bekommering der wet-houders opwekken.

De Kempen werden ook bijzonder door verschillende bedelaars en dieven verontrust. In den nacht tusschen den 10^e en 11^e Maart, werd de deur van het huis van Pieter Van den Bogaerd, oud-burgemeester te Pulderbosch, door vijf vagebonden met boomen opengeloopen en overweldigd. De oude burgemeester en zijne vrouw, werden, na handen en voeten te zijn gebonden, zeer mishandeld, en van al hun geld en kostbaarheden beroofd.

Onder die vagebonden waren er twee, de eene *het zwart Schaap* genoemd, en de andere Jan van Herenthals, die korten tijd daarna, wederom voor dieften en mishandelingen werden gevangen, en hetzelfde jaar te Tongerlo opgehangen.

Aan gemelden diefstal hadden ook deel genomen Frans van Antwerpen en Geeraard Simons, Alias Braget genoemd. Deze twee deugenieten zweefden tot in October in de omstreken van Hoogstraeten rond, en stolen gedurig op de gehuchten Kerschot, Bolck, te Wortel en elders.

Met het stelen van een schaap bij Andries Jacobs te Ryckevorsel, werden zij gevangen genomen, en in het

kasteel te Hoogstraeten afzonderlijk opgesloten. Braget brak door den zolder, ondeed zich van de boeien, waarmede zijne handen en voeten gekneld waren, vluchtte op het hooi, alwaar hij twee dagen en drie nachten zonder eten of drinken verborgen bleef, en dien tijd waarnam om eene koord van hooi te vlechten, waarmede hij zich des nachts langs den muur in de vesten neerliet en wadende door het water, ontsnapte. Deze Braget, die als soldaat in Holland-schen, in Franschen en in Spaanschen dienst had geweest, werd eenige jaren later, in de vrijheid Turnhout, welke hij bedreigd had te zullen afbranden, gevangen en gerecht.

Frans van Antwerpen werd nog in het jaar 1670 te Hoogstraeten geradbraakt.

De *gecoitteerden* van het land van Turnhout, voor de bijzondere gunst die zij op 11 December van het vorig jaar, betrekkelijk den generalen vrijdom der personeele logeringen van oorlogs-volk hadden verworven, gelasten den hoofdschout Van Zoutelande, dien akt van vrijdom aan prinses Amalia van Oranje te overhandigen, hare Hoogheid te bedanken en van hunne herkentelijkheid daarover te verzekeren. Zij beslisten tevens II.H. te berichten haar hiervoor eene som van 3000 gulden op haren geboorte dag te zullen schenken.

Den 24^e Mei werd er door dezelfde *gecoitteerden* besloten II.H. te aanzoeken, dat wanneer zij haar hof van Boeverij (1) (Ossenstal) of Bouvegnij (2) bij Breda gelegen, zoude komen bewonen, van insgelijks haar Turnhout te willen komen bezoeken. De tijdsomstandigheden lieten zulks niet toe, en de vrijheid moest andermaal dit jaar het bezoek van hare weldoenster missen.

(1) Is alzoo aangeduid.

(2) Thans zoo nog gekend, en buiten de Ginnekespoort gelegen.

In de maand Juni, den 26^e, gaf de heer Helt, secretaris en raadsheer van II.H. aan den hoofdschout Petrus Van Zoutelande bericht, dat hij zijne missive van den 18^e met den bode had ontvangen, die de begrooting van het *honorair* aan II.H. bekend maakte; overigens hem verzoekende, om de goede gunst van II.H. te bewaren, de toegestane 3000 gulden tijdelijk in te vorderen, om met de gewone plichtpleging aan prinses Amalia op haren geboorte dag aan te bieden. Ofschoon zegde hij, dat haar rentmeester schreef, dat die van Beersse en Vosselaer hierover nog geen consent hadden ingebracht. Zeggende verder dat II.H. volgens hare gewoonlijke genegenheid meer prijs stelde om hare onderdanen goed te doen, als daar van eenig voordeel te trekken; zij echter bijzonder hield aan de herkenning geevenredigd volgens de belangrijke genotene voordeelen. Redenen waarom hij het voor het land van Turnhout dienstig achtte, dat hetzelfde door alle bedenkelijke middelen zouden trachten de genadige gunst van II.H. te bewaren, vermits hij te gemoet zag dat het land eerstsdags, andermaal het hoog crediet en de machtige tussehenkomst tot de verlenging van zoo een heilzamen en profijtigen vrijdom zoude noodig hebben.

Eindelijk gaf hij te kennen, dat hij wel had gewenscht, dat men het *honorair* van de prinses had vergroot, in plaats van hem een stuk lijnwaad toe te staan om zijnen dienst te herkennen, welke hij schuldig was geweest te bewijzen en volgaarne voor het land van Turnhout had gedaan (1).

Ondertusschen was Lodewijk XIV, koning van Frankrijk, aan het hoofd van een leger van 20,000 mannen, in

(1) Zie bijdrage Litt. I.

Vlaanderen getrokken, onder voorwendsel dat hij de koningin, zijne gemalin, zijne overwinningen wilde doen bezichtigen. Z. M. nam zijnen doortocht langs Audenarde, Rijssel, Duinkerke, Gravelinnes en deed zijne openbare intrede, vergezeld van de koningin, te Kortrijk.

Terzelve tijd vernam dezen vorst, dat keizer Leopold met de koning van Spanje en de Vereenigde Staten van Holland, een verbond had gemaakt; Lodewijk XIV veinsde zijne voornemens, en deed aan de Vlamingen en aan gansch Europa kennen, dat hij geen inzicht had om met de eene of andere Mogendheid met wie hij in vrede was, de vriendschap te breken of oorlog te voeren, maar enkelijk zijne troepen wilde africhten, en niet verder gaan dan waar het hem toebehoorde. Niettegenstaande deze verzekering waren de Hollanders en de Vlamingen hierdoor verschrikt, als kunnende de inzichten en het doel van den Franschen koning niet doorgronden. Eindelijk ontdekte men dat Lodewijk XIV, de koning van Engeland op zijne zijde zocht te trekken, en het verbond dat hij met de Hollanders had gemaakt, trachtte te doen verbreken.

Om hierin te gelukken, zond hij zijne schoonzuster, de hertogin van Orleans en zuster van den koning van Engeland, naar Londen, om deswegens te onderhandelen, iets waarin deze vorstin gelukte. De hertogin stierf korts na hare terugkomst te St Cloud, den 31^e Juni, en liet de eindelijke onderhandeling aan Mr Colbert over, die in hoedanigheid van Ambassadeur naar Londen werd gezonden.

Middelerwijl werd de groote Constabel de Velasco naar Spanje teruggeroepen, en verliet Brussel den 13^e Juli, vertrekkende langs Gent en Brugge naar Ostende, alwaar hij sloop ging en naar Madrid overstak, om het ambt van den markgraaf d'Aytonne als raadsheer des konings te vervangen.

Twoe dagen na het vertrek van Velasco, den 17^e Juli, zag men den nieuwen gouverneur-generaal Joannes Dominicus De Zuniga, graaf van Monterai, te Brussel aankomen. Zoohaast als deze bezit van zijn bestuur had genomen, eischte hij van al de provinciën des lands overgrooten sommen gelds, onder anderen 1,800,000 gulden van de provincie van Vlaanderen, boven de gewone onderstanden. Doch dewijl men niet in staat was zulke som te geven, en men nochtans eeniger wijze verlangde te voldoen aan de eischen van den graaf, die zich in persoon in de vergadering der Staten van Vlaanderen had begeven, bekwam hij eene lichting van een millioen, welke de graaf Monterai weigerde aan te nemen. Deze belegde vervolgens het platte land met zijne soldaten, en bevoel van aan ieder krijgsmann eten en drinken te geven, of wel aan elken voetganger een schelling per dag en aan iederen ruiter elf stuivers uit te betalen.

Daar deze belasting of inkwartiering geen voordeel aan het Gouvernement gaf, en dat ieder inwoner zich zoo goed mogelijk uit den nood redde, begon de graaf de Monterai met de ambten te verkoopen, zelfs de welhouders ambten, doende aan elken schepen, dien hij noemde, 1000 kroonen betalen, (1) hetwelk de Staten der provinciën verplichtte van met den gouverneur een verdrag te maken, ten einde eenen volkomen opstand, die op het punt was van uit te barsten, te voorkomen.

De provincie van Vlaanderen, gaf aan den graaf de Monterai 1,600,000 gulden, nadat het platte land reeds

(1) Dit heeft te Turnhout geene plaats gehad.

De regering der vrijheid was volgens hare erkende privilegiën *Democratique* en hong van den keus der burgers af. De schout alléén werd door den leenheer genoemd.

door de militaire executiën, in 50,000 gulden kosten waren vervallen, en zonder dat dezelve op de eerstgemelde som mochten gekort worden. De andere provinciën waren genoodzaakt hun aandeel in evenredigheid te voldoen. Al de provinciën des lands waren zoodanig uitgeput, dat verscheidene burgers, nijveraars, handelaars en ambachtslieden gedwongen waren, zich elders te vestigen om te kunnen leven; verlatende hunne goederen, huizen en meubelen, welke allen buitengewoon belast waren.

Daar Frankrijk alle middelen aan de hand nam, om het huis van Oostenrijk en Spanje in de Nederlanden en ook in Duitschland te verzwakken, kregen de Fransche ministers geheime bevelen, om tweedracht aan te steken en met alle mogelijke bedenkelijke middelen de muitelingen in Hongariën op te hitsen, om het juk af te schudden en keizer Leopold I van de Hongarische kroon te berooven.

Dewijl die aanhitsingen in ons land ook plaats grepen, waren de *gecoitteerde* van het land van Turnhout ook niet eendrachtig; en die van Arendouck, onaangezien de menigvuldige genotene weldaden door prinses Amalia bekomen, weigerden de betaling van hun paart in de gedane geschenken aan H.H. De rentmeester Pauly, welke hun paart van 1660 tot 1666 voor hun had verschoten, en welke verschotten tot fr. 1683, 7 1/4 stuiver bedroogen, kon geene wedergave hiervan verkrijgen. De nieuwe rentmeester (de zoon Pauly) verzocht bij het doen van zijns vaders rekening hiervan ontlasting.

Prinses Amalia liet hierover hare ontevredenheid blijken in haren brief van 15 Augusti (1) en vroeg aan de *gecoitteerden* van het land van Turnhout een omstandig advies,

(1) Zie bijdrage Litt. K.

of zij verplicht waren haar eenige hofdiensden te presteren. H.H. verzocht hun tevens van de pretentie van haren rentmeester te betalen, en van geene lijnwaden en kapuinen meer te zenden voor en alear de rentmeester was voldaan.

De hoofdschout werd vervolgens den 23^e derzelfde maand gelast naar 's Gravenhage te vertrekken om H.H. op haren geboorte dag geluk te wenschen, en den voormelden brief mondelings te beantwoorden.

Den 30^e daaropvolgende, schreef de secretaris en raadsheer van H.H. de heer Helt, andermaal eenen brief (1) aan de wethouderen der vrijheid, over de opgemelde verschotten van den rentmeester, en verder met kennisgeving dat H.H. prinses Amalia niet ongenegen was de voortdoring van vrijdom van inkwartieringen van oorlogsvolk te vragen, en dat Z. E. insgelijks hiervoor zijn invloed bij H.H. zoude trachten te doen gelden, maar dat hij het geraden vond, dat de wethouderen hetzelfde bij brief verzoekten, en ook een grondig verslag over de pretentiën van den rentmeester overmaakten.

Ten gevolge van dezen brief werd er in zitting van 3 September besloten, van door de bemiddeling van den raadshoer Helt, de volgende missive aan de prinses Amalia van Oranje te zenden :

Genaedige Vrouwe,

Alsoo dye onderdanen en ingesetenen van haere Hoogheys stad, vryheit en lande van Turnhout, met groote blyschap vstaen hebben dye goede dispositie van haere hooggemelde Hoogheyt door joncker P. Van Zoutelande, hoofschouteth, als wegens dese vryheit en lande gecoitteert geweest synde, om te congratuleren haere Hoogheyt over

(1) Zie bijdrage Litt. L.

die commemoratie van UE. Hoocheyts geborte dach, die wy wenschen den goeden Godt tot salicheyt vicene noch veele jaeren en ons mach te gemoet comen van voleomen gesontheit en alle soorten van contentement van deselve UEd. Hoogh^t. Soo syn haere hooghgemelde Hooghheys onderdanen, in alle oetmoedigheyt versoeckende (gemerckt dat wegens syne Maj^t. het gouvernement van dese lande verandert is in den persoon van syne Exc. den heere grave Van Monterey, ten eynde UEd. Hoogh^t. geliefde gedient te syn van ordinairisse congratuleringe aen den selve ten doen met vsoeck van te mainteneren onse voorgaende acten der exemptien, in sonderheyt degene lest in forma vleden by syne Exc. den heere Marquis Castel Rodrigo, op welke genade wy ons betrouwen en aen UEd. Hoocheyt in meerdere obligatie sullen gestelt woorden, blyvende naer UEd. Hoocheyt bevolen hebbende in de protectie des Alderhoogsten voor altyt, die wy in der daet ons teekenen te wesen.

Genaedige Vrouwe,

UEd. Hoocheyts getrouwe en onderdaenige ondersaeten dye Regeerders UEd. Hoocheyts stadt en lande van Turnhout.

Ter ordonnantie :

(Get.) J. B. VAN MEURS.

Voormelde missivē werd met den volgenden zendbrief aan den genoemden heer Helt gezonden :

Mijnheer,

UE. missivē de date 30 Augusti 1670 door den heer scouteth aen de regeerders van dese vryheyt en lande van Turnhout wel behandicht synde, soo is desen dienende in antwoord, als te weten dat dye van Arendonck, (soo wanneer in de vergaedinghe gesproken wierde van te doen eenige veeringhe aen haere doorl. Hoocheyt) altyt onwillich en weygerachtigh gevallen hebben van haer contingent in de voors. recognitie te thoonen, waer over den overledene heer rentmeester Pauly gesecht gehadt heeft tegens de andere gecoitteerde van

de dorpen, (opdat deselve soude willen continueren en voorts procederen in haeren goeden yever tot haere Hoocheyt, ende geconsidereert dat deselve gecoitteerde waeren seggende en replicerende, waerom dye van Arendonck beneffens haer oock nyet en souden contribueren, dat daer egeene swaericheyt inne was, dat hy de quote van die van Arendonck over hen was nemende en oversulex dese vryheyt en andere dorpen in het minste daarvan egeene last en soude hebben te dragen, nochte haere quote dyen aengaende nyet en souden woorden vmeerdert, dit is allen tgene wy daerover connen adviseren en aen UEd. notificeren.

Waer beneffens wy oock haere Hoocheyt syn toesende eene missive, tenderende haere genaedige geliefte, sy van voor haere vryheyt en lande van Turnhout, te willen door haere hooge autoriteyt, besorgen van desen tegenwoordigen Gouverneur de continuatie van d'acte van exemptie, supplierende UEd. ons daer inne te willen seconderen, waerover wy altyt trachten sullen en blyven

Die regeerders van den lande van Turnhout,
(Get.) J. B. MEURS.

3 September 1670.

Mynheer Helt, secretaris en raet van Haere Hoocheyt.

Op den 13^e September namen de gecoitteerden van het land van Turnhout eene beslissing over het paart van ieder dorp, dat het quartier tegen den laatsten October tot schadeloosstelling voor de onderwater gezette polderdorpen moest inbrengen. Het quartier van Turnhout moest hiervoor vier duizend gulden opbrengen.

In dezelfde maand en op het aanschrijven van Z. Exc. de gouverneur generaal, werd de hoofdschout van Turnhout, den 20^e te Brussel ontboden, met aanmaning dat hij behoorlijk zoude moeten gemachtigd zijn om over den uitkoop van oorlogsvolk te handelen.

De gecoitteerden besloten den 17^e September, den schout

te gelasten van naar Brussel de voorstellen te gaan aanhooren, welke aan de hoofd-officieren zouden worden gedaan, en er vervolgens verslag van te geven, zonder nogtans over die voorstellen te beslissen.

Verder werd er besloten dat de schout aan de prinses Amalia zoude schrijven en tot haar naricht, eene kopij van den brief van Z. Exc. overmaken (1).

Over zijne zending gaf den hoofdschout in de zitting van de *gecoitteerden* den 23^e September te kennen, dat Z. Exc. verzocht, dat de gecommiteerde van de zeven kwartieren van Antwerpen, voor alear den eisch van uitkoop der militaire logementen te doen, zich volkomenlijk, ieder van zijn kwartier gemachtigd, op Donderdag 25^e daarna, te Brussel moesten laten bevinden, om over den bedoelden uitkoop te handelen, op straf van ten gebreke van dien, het kwartier te logeren.

Hierop besloot men dat, vermits het land van Turnhout, vrij en ontlast van diergelijke logementen was, de heer hoofdschout dezelve vrijdom zoude voorstellen; en terwijl de heer Cloet, als afgevaardigde van H.H. binnen Brussel was, om de voortduring van den gemelden vrijdom te bekomen, men den uitslag daarvan zoude afwachten.

Overigens, en wat de dorpen van het kwartier betref, die niet aan H.H. toebehoorden; behoorde de hoofdschout zich te vervoegen bij de andere kwartieren; behoudens dat ingeval van accord, de verdeeling daarover op den reëlen voet moest gemaakt worden. De secretaris van Arendonck werd ten dien einde met den hoofdschout naar Brussel afgezonden. De schepen Sryvers, werd op het verzoek van den heer Cloet insgelijks gelast, dezen heer naar Brussel

(1) Zie bijdrage Litt. M.

te vergezellen en op kosten van het kwartier eenen dag te Brussel te verblijven (1).

In de maand October, volgens het bevel van den gouverneur generaal van den 8^e, werd het garnizoen van het kasteel van Antwerpen (5 kompagnien) naar Mechelen vervoerd, op kosten van de zeven kwartieren van het Marquisaat. Deze kosten beliepen :

Betaald aan de dekens van de schippers voor vrachtloon van vijf schepen	gl. 111,00
» voor vijf tonnen bier met de tonnen	» 42,00
» 252 pond kaas aan gl. 17,10 het honderd	» 43,15
» brood	» 25,00
» aan de vijf kapiteinen met de officieren en vrouwen voor <i>defroy</i> , mits twee tijen op het water geweest zijnde, aan elk 6 gulden	» 30,00
» voor devoiren gedaan om alles te bezorgen aan verschillende personen	» 12,00

Samen. gl. 263,15

Den 29^e October deden de heeren hoofdschout en rentmeester in zitting van de *gecoitteerden*, verslag over hunne laatste zending naar Brussel, dit is te zeggen zoowel over den uitkoop van twee honderd dertig duizend gulden voor de inkwartiering van het oorlogsvolk, als over de zaken die zij, vereenigd met die van het kwartier van Gheel, tegen de andere vijf kwartieren, betrekkelijk den zoo genaamden reëlen voet hadden gehad (2).

De vrijheid Turnhout, en waarin namelijk de dorpen van de baronie van H.H. waren uitgedrukt, te weten :

(1) Zie bijdrage Litt. N.

(2) Zie bijdrage Litt. O.

Turnhout, Poppel, Ravels, Wecheldersande, Lille, Gierle, Beersse, Vosselaer, Bacre-Hertog en Merxplas, (1) hadden andermaal het geluk van op 27^e derzelfde maand, eene *sauve garde* of vrijdom van militaire inkwartieringen te bekomen (2). Deze gunst was allergrootst wanneer men opmerkt, dat het platte land gedurig met krijgslieden werd overlast en onderdrukt.

Den 16^e December werd er door de bevoegde overheid een reglement goedgekeurd, waar bij de salarissen van schout, schepenen, secretaris en advocaten te Turnhout werden verhoogd. Dit reglement bevat een bepaalde loon voor 136 verschillende artikelen.

De voornaamste notaris van Turnhout, de heer Guilielmus Verschuieren, verwisselde op den laatsten dag des jaars 1670, het tijdelijke met het eeuwige, en werd onder een grooten toeloop van volk, op den 2^e Januari daarna, plechtiglijk in St Pieters kerk begraven.

(1) Dat Arendonek hierin niet was begrepen, dat kan men veronderstellen door hunne handelwijze met den rentmeester van prinses Amalia, maar dat men Weelde en Vlimmeren hiervan uitsloot, daarvan hebben wij de redenen niet kunnen ontdekken.

(2) Zie bijdrage Litt. P.

1770.

De veepest waarvan wij in ons verslag van 1869 gevaagden, woedde nog immer voort, en de gouverneur generaal, de hertog van Lorreyne, bevoel de strengste uitvoering van het edict van 10 November 1769, tot het voorkomen en bevechten dier besmettelijke ziekte. Z. Exc. gebood eensdeels : van al de beesten in de stallen alwaar de ziekte zich veropenbaarde, te dooden en te ontleden; en anderdeels : van de gezonde te schatten en te betalen en de zieken in de aarde te delven.

Alle personen, welke vee hadden verkocht, moesten in de maand Februari 1770 eene schriftelijke verklaring aan de wethouders doen, en opgeven aan wie zij vee hadden verkocht, met aanduiding van de soort, huid en bijzondere teekenen. De lijst dier opgaven doet zien dat er nog al veel vee alhier werd verkocht.

Bij oetroof van den Souvereinen raad dd. 27 Maart, werd er bepaald dat de journeën (vacatiën) aan de *gecommitteerden* van de gegoeiden te Turnhout moesten worden betaald, even als aan de wethouders en gezworen. De *gecommitteerden* hadden met recht gereclameerd, dat zij voor hunne vacatiën niet werden betaald, dewijl een goedgekeurd reglement van 25 Januari 1737 bepaalde : dat het *corpus van de stad en vrijheid Turnhout*, zoude bestaan uit drie leden, te weten : uit den heere hoofdschout en de zoven dienende

schepenen voor een lid; uit de zeven gezworen voor een lid; en uit de drie gecommitteerden uit de gegoeiden voor een lid; welke drie leden al de gewichtige zaken en de politie der vrijheid zouden bestieren.

Van in de maand Maart ontstond er te Turnhout eene ongelukkige tweedracht tusschen de burgers en de wethouders: De ene koos de partij van den graaf De Pestre en de andere die van de wethouders, naar mate zoo als het gewoonlijk gaat, dat zij het in hun belang het wenschte te zien verwezenlijken.

De graaf De Pestre, dien den heer Van Gastel, vroeger rentmeester van den hertog Sylva Tarouca, in zijn ambt bevestigde, en welke, zoo als wij hebben kunnen opmerken, veel invloed bij de burgers had, begon eerstelijk met de betaling van den accijns, op deszelfs titel, aan de vrijheid te weigeren, en zette de graaf aan, die over de heiden in een proces was gewikkeld, van geen beden of kwartierslasten van zijne vier windmolens, die hij voor zijne rekening liet bemalen, meer te betalen. Hieruit ontsproot een tweede proces, welk even als hetgene over de heiden, onbeslist bleef.

Eenige en wel de voorname eigenaars der vrijheid, Mr Snyers en andere, betrokken de wethouders in een proces over het onderhouden der heirbanen. De eigenaars beweerden, dat de vrijheid de banen, die zij beplante, moest maken en onderhouden, terwijl de wethouders de eigenaars dwongen van die te maken en te onderhouden waarlegen zij aanpaalden.

De verwerping der eigenaars in dit proces is in 211 §§. zoo omstandig omschreven, en is te uitgebreid om hier te ontleeden, ofschoon er vele aardige critische zinsneden in voorkomen, onder anderen: Sprekende van den hoofdschout

§ 153. « Zynde vast en zeker dat den heere hoofd-schoutelh
» ruym wat meerder pluymen soude plücken, by aldien
» hy (ten tyde des belydens) inspectie, op de besonder
» eygenaers, in plaetse van op de gemeynte konde raemen »
En sprekende over de eigenaars, waaronder er bevonden
werden, die in den beginne, de verwerping derzelve hadden
aangekleefd en later waren veranderd, zegt het § 163.
» Wes raeckende nochtans te denken staet, dat, gelyck
» den hemel niet en is verargert door den afval der
» wederspannige engels, soo oock de verdedinghe der
» advisanten geensints en is beledight door het afvallen
» eenigher advisanten. »

De eigenaars riepen ook een oetroot in van hertog Philips dd. 17 Januari 1449, hetwelk vergunde, zonder besprek van onderhoud, aan de inwoners van Turnhout en Arendonck, aanpalende eigenaars van publieke wegen, liet beplanten tot hun behoef van voorhoofden met boomen tot 60 voeten of drie roeden breed. Bepalende verder: « De
» selye te mogen cappen, ende andere stellen in plaetsche,
» salvo datte straten wyt genouch blyven, en is besproecken
» datte eekelen dop wasschende, nyet en sullen door nye-
» manden geslaghen worden maer blyven ghemeyn vvolgens
» den gront, ende wie contrarie dede soude vbeuren eenen
» gulden Philippus penninck, gheheten ryder, een derden
» deel tot behoeff van den hertoch vs. d'ander tot behoeff
» van fabriek der kereck van Arendonck oft d'onder 't selve
» gebeurde, en 't derde tot behoeff van aenbrenger, datte
» schepenen en gesworen sullen moghen settien allerhande
» hout op de gemeyne vroynte buyten de 60 voet oft drye
» royen om af te weren het sant, welek hout sy wederom
» sullen moghen afcappen ende ander stellen en plaetsche
» gebruyckende tselve, tot reparatie van hennē dracyboomen

» als andersints, staen de questien van dien te decideren
» by schepenen deser vryheyt, enz. »

Bij besluit van 13 Juli werd er door de wethouders van Turnhout bepaalt van 10 reële en 35 personele beden te heffen, en de burgemeester Adriaan Michielsens, wierd gemachtigd op zijn crediet voor het 2de jaar zijner administratie penningen te lichten.

Daar de plaats van Duitsehe (Vlaamsche) schoolmeester in de vrijheid was opengevallen, verzocht zekere Cordemans dit ambt, doch weigerde hetzelfde aan te nemen, wanneer men hem de volgende voorwaarden voorstelden om te tekenen. Deze luiden :

In den eersten sal den selven Cordemans gehouden syn sijn wel en treffelyck te gedragen, gelyck enen goeden schoolmeester behoort, tot stichtinge van syno leerkinderen.

Item sal den selven gehouden syn, soo wel int winter als somersaisoon, syne schole te beginnen 's morgens ten half negen uren, ende alle dagen met syne scholieren te compareren in de missie die gedaen wordt thalf elf uren in St Pieters kerke alhier, en deselve aldaer stichtigh en godvruchtigh te doen bidden, mitsgaeders alle twee maenden oft daer omtrent deselve aen te leyden om te bighen te gaen.

Item sal den selven gehouden syn met syne scholieren te frequenteren alle de solemnele processien dier gehouden worden in St Pieters kereke langhs den grooten tour, daer onder begrepen de Cruysdaegen.

Item sal den selven gehouden syn alle de kinderen van dese stadt en vryheyt en jurisdictie van dien, die heur sullen worden toegesonden, aen te nemen, ende deselve te instrueren soo int lesen als schryven, sonder exceptie oft uytneementheyt van persoonen, soo wel de arme als de reyce.

Item sal hy van eleken scholier moghen nemen thien stuyvers schoolgell op de dry maenden ende dus twee guldens opt jaer,

sonder meer, behoudelyck van de vreemdelingen dobbel ende de arme deser stadt sal hy gehouden syn gratis te leeren.

Daerom sal hy geene scholieren als arme moeten aennemen oft sullen geene als arme gereputeert worden, ten sy degeno hem toegesonden worden met een briefken der regeerders.

Item sal gehouden syn in de schole te gebruycken tot liet leeren der kinderen, goede Roomsche Catholique boeken, die geene de minste smaeck hebben van heresie oft ketterye, ten censure van den heere schoollasters, die deselve sal mogen visiteren soo dickwils als hem dit goetduncken en gelieven sal.

Item sullen de exemplairen om naer te schryven voor de kinderen moeten schriftelyck en gestichtigh wesen.

Voor welke schoolmeesters ampt den voors. Cordemans jaerlycx sal genieten van dese gemeynte de somme van twee hondert guldens courant gelt, cours ende inganck genomen hebbende 't Baefmis 1770 ende waarvan het eerste jaer gagie verschynen sal 't Baefmis 1771 en soo voorts van jaere tot jaere.

Ende daerenboven sal den selven vry ende exempt wesen van alle touchten en waghden, alsook van billetteringe van militaire volkeren, ten sy den noot anders vereyschte.

Item is conditie dat den selven Cordemans binnen dese stadt geen traficeq oft neiringe sal moghen doen, dan sal gehouden syn sijn alleenlyk te geneeren met het schoolmeesters ampt.

Ende in cas hy eenigen anderen stiel, traficeq oft neiringe soude comen te doen, sal gehouden syn aenstonts de poiteryo te betaelen ende alle andere stadtsrechten, gelyck de vreemdelingen gehouden syn, te voldoen.

Item sal den voors. Cordemans op het point van liet exerceren van syn ampt altoos staen ter correctie van de heeren regeerders deser stadt, aen de welke hy in alles sal moeten obedieren.

Item sullen de heeren regeerders deser stadt den selven Cordemans altydt van syn schoolmeesters ampt mogen bedancken, alst hun goetduncken en gelieven sal, sonder hem daerover de redenen oft motiven te moeten expliceren.

Op welke vs. condition den voors. Cordemans het bedienen van het schoolmeesters ampt verelaert te accepteren; ten welcken eynde hy dese heeft onderteekent.

Actum in collegio. (Niet geteekend.)

Een jaar nadien was er nog geen nieuwen schoolmeester genoemd.

Den 23^e September werden de Turnhoutse wethouderen genoodzaakt, ten einde onbetamelijke ongeregelheden te doen ophouden, van eene politieke ordonnantie wegens het koopen van boter in zwang te stellen (1).

Wanneer men deze ordonnantie wel overweegt, dan moet men veronderstellen dat de merken der vrijheid niet druk bezocht wierden, en zeggen dat er geen vrijen handel of geene bescherming te Turnhout voor de buitenlieden was, welke hunne waren maar moesten afgeven, zonder eenen prijs te mogen bepalen, wilden zij niet aan de boosaardige feiten van sommige inwoners zijn blootgesteld.

Op 31 October werd er een plakkaart te Brussel van wege de keizerin en koningin Maria Theresia uitgegeven, ten einde de deserteurs van het leger, welke hen in de kerken, kloosters en vrije geestelijke gestichten ophielden en verholen waren, te kunnen aanhouden; onder belofte dat al diegenen welke buiten hun desertie geene zware misdaden hadden begaan, niet met de dood zouden worden gestraft.

Overigens beklagde men zich in gemeld plakkaart, dat de geestelijken tot de ontvluchting der deserteurs de hand leenden, en maakten bekend, dat de bisschoppen des lands waren aanzocht van hiervan hunne onderhoorige geeste-

(1) Zie bijdrage Litt. Q.

lijken bericht te geven; en uit te noodigen van te willen medewerken om de bedoelde aanhoudingen te vergemakkelijken (1).

In zitting van 17 December gaf de president-schepen aan zijne medeschepenen, gezworen en gecommiteerde uit de gegoeidens te kennen: dat de graaf De Pestre bezig was met het doen maken van eenen dijk, leidende van Vlimmeren op Turnhout, en dat hij zonder aanzien van het grondgebied der tusschen beide liggende dorpen, maar in rechte lijn deed doorgraven; dat hij waarschijnlijk zoude voortwerken tot op den aart en jurisdictie der stad, en dat hij zoo het scheen dien dijk van zin was wederzijds te beplanten. De president-schepen stelde vervolgens in beraming of men daarin van wege de stad niet in tijds behoorde te voorzien, aangezien genoemden dijk alreeds tot omtrent Vosselaer was gemaakt.

Hierop besloot men eenparig van op stads grondgebied, tegen den graaf De Pestre in te werken en ook een dijk te maken, die zich in gemeenschap met dien van den gemaakten, door den graaf zoude komen, en van hem dadelijk te beplanten.

De schepenen werden met de uitvoering gelast (2).

(1) Zie bijdrage Litt. R.
(2) Zie bijdrage Litt. S.

Ten slotte, Mijne Heeren, betrouwen wij op uwe medewerking, om stads belangen, ons innig doel, te behartigen.

Aldus gedaan en voorgelezen in de openbare zitting van den gemeente-raad te Turnhout, den 3^e October 1870.

Ter ordonnantie :

DE BURGEMEESTER,

DE SECRETARIS,

J. A. C. HOEFNAGELS.

P. J. HEUVELMANS.

BIJDRAGEN.

*EXTRACTEN uit de rentmeesters rekening der vryheyd van Turnhout
1509—1571, (Pect. Cauters)*

A.

Anderen vuytgeve aen reparatie van hutten, Pestmeesters en diergelycke gedāen en gemaeckt in den pesttyt XV 't zeventich, grafferende de vs. peste l'Oud-Turnhout, Schuerhove en daer omtrent.

In den iersten alsoo als voirs. peste grouwelycken in de voirs. vlecken en rondtsomme der vryheyd beghonst te ontstekene, is by gemeyne accorde van Schepenen en der Welh (om 't in tyts d'obvieren), daertoo vereregen een pestmeester genoempt Mr Hans-Van den Brande, de welcke hem des wel vervat (en tot dyen eynde den cedt dede), en den weleken den voirs. Schoutelh en Schepenen onder andere condition hadde verwillicht en gehuert den tyt sesse weken, waervoir zy hem van vryheyts wege gelooffen te geven die som van XXXVI gulden, als navolgens den accorde daff zynde, ende alsoo den selven vuyt zake van synen voirs. dienst betaelt en gegeven syn toegesegden loon wesende als voir XXXVI gulden.

Den pestmeester van Moll te dier tyt oeyck gegeven by ordonnantie als voir XVI st.

Melchior Schanen heeft met syn sone aen de hutten aen het sieckhuys gewroecht 1 1/2 dach, eick dach daer voor betaelt XVIII st enz. enz.

Gegeven by consent Janne Van Cuyck om peryckel te schouwen vuyt dyen hy hier en daer geweest hadde en dat hy hem alzoo vertrecken zoude XII st.

Jacoppen Van Loenhout, Merynisser syn sone, van clek vieritch nachten te waken lot V st. cleken nacht, gegeven by consent van Jan Van Schaluynen en H. Van Roey, X gl.

Aan Jaspas Rombouts van dat hy voer diversie aerme en ingesetenen verschoten hadde aen kase en dyergelycke, ter ordonnantie van Schepenen gerestitueert XII gl. enz.

Totaliter I C. LXXV ryngl. XIII 1/2 st.

Aen hans Gevarts Claessens, schoonsone Dierix Van Mierde, in Supplicat van syn mantellaken dwelek hen geloeft was ter zake van syn dienst in den grooten pesttyt voerledèn en hovent gene hen by Christiaan Walseharts in den name der voirs. vryheyt bewesen was, noch gegeven II gl. XI st. I oort.

B.

Aan Mr Jan Walseharts, secretaris, ter zake van synè vacatien naer Antwerpen in de affairen van de vryheyt en peipalyk om 't abbo-leren het ediet van dat de halle van Turnhout gesloten zoude moeten blyven, enz: XI gl.

C.

Geconfisceert aan de eingel der Markt en van wege Z. M. verkocht.

Henrick Beeckmans, syns vaders paert.

Joris De Haze, syn huis.

Het goed van Joncker Hugo Van Groenhoven, (waarvan wy in onse vorige verslagen hebben gesproken).

Idem van Peeter Van der Beken.

Het huys en erve van Marten Pynaerts.

POTTERSTRAET.

Erve van W^e Jan Cruyssaerts.

Het huys van Andries Lemmens (den Eenhoorn).

't Goed van W^e Jan Teschmaker.

Het huys van Frans Jacobs.

Het goed van Jan Van Dale, Michiels sone.

Den acker van Margriet Gevarts, getrouwt met Melchior Diel.

Het goed van Peeter Reyms, d'oude.

OTTERSTRAET.

Het goed van Jacop Laus.

Idem van Jacop Wils.

Idem van Hans Wynants.

Idem van Laurys Schyren.

Het huys van Symon Nuyens (Stronckryck).

Het goed van Sebastiaen Cauters.

Naemlyst der personen die ter oorsake van vertrek hun lasten niet hadden betaelt : De W^e Van Lenaert-Van Loon, Jacop Van

Meensel, Jan Dielis, Hendrik Broers, Marten Van Herck, Jan Van Cuelen, Adriaen Wierinx, Jeroom Halders, Den Valekenier Van Aren-
donck, Wouter De Koldermaker, Mathys Verrotten, Pauwels Van Sonne,
Marten Schetelmans, Peeter Van Hove, Jan de rietmaker Van Mechelen,
Cornelius Avons, Anthonis Frans Acrts, Jan de stoeldraeyer Van Poup-
pel, Jan Mertens, Dierick ten Hage, Jan Loots, Gysbrecht Slegers,
Henrick Van Maseyck.

D.

Alsoo geschapen was questie en querelen te commen tusschen die Deken cappittelle, ende andere van de collegielder kerken van Sinte Peeters binnen der vryheyt van Turnhout, ter eenre, ende dye schepenen der vs. vryheyt vuyt den naeme ende van wegen der selver vryheyt ter andere zyde, ter zaecken van toetten collecteren opbeuren van den beden, dye van wegen der vs. vryheyt van den goeden renten en pachten den voirs. cap. competierende ende toebe-
hoirende ende by den vs capittel nu onlanex gecocht worden ter beden geset, gelyk alle andere goeden binnen dese vryheyt worden geset, ende gecollecteert, sustinerende de voirs. Deken en andere

heeren van vs. capittel, dat mits dyen de vs. goeden renten ende pachten syn gecocht metten hootpenningen, dye hun van voirgaende rentiers en pachters (wesende geamortiseerde goeden) syn gerediceert en affgequeten, ende dat alle oude geamortiseerde goeden, geestelycken persoonen toebehoirende, souden van alle beden en lasten behoiren vry en exempt te syne, ende dat oyck de vs. nieuwe gecochte goeden en renten behoirden van der selver natueren vry en exempt te blyven van alle beden ende lasten, gelyck de vs. oude geamortiseerde goeden geweest waren (met welcker geraduceerder hootpenningen dye vs. nieuwe goeden ende renten gecocht waeren). Ten ware datter eenighe supereroscentie quaeme, ende nae dyen de vs. partyen ter selver oirsaecken hadden met malcanderen gehouden diverse minnelycke communicatien en verballen, om in toecomende tyden de vs. questien querelen en geschillen te viteren, mitsgaders om met malcanderen altyts accordt ende vrintschap te houdene, soo syn de voirs. partyen in der vueghen en manieren hierna volgende met malcanderen veraccordeert ende getransigeert In den iersten dat vs. capittel van den vs. nieuwe gecochte goeden, renten en pachten geen bede meer geven en zal, dan alleenlyck van zeker rente van thien rinsgulden thien stuyvers tsiaers, op de goeden wylen Emont Back en nu op heer Lucas Laurenty, pastoir, en noch van een rente van vier rinsguldens, op Jan Lemmens en nu op Margriet Van Gorp, daerenboven geloven de voirs. Deken ende andere van voirs. capittel, dat zy sonder eenighe contradictie oft tegenseggen ter werelt sullen van nu voirdaen van alle supereroscerende goeden, renten en pachten, ende andere dye hun by doode, ende afflychieyt van eenige van de canonincken cappellanen oft andere souden competeren oft by testamente worden gemaeckt, behooryck bede geven en laeten goyen, gelyck alle andere goeden binnen deser vryheyt schuldich syn te moeten doen, mits den welcken hebben hun de vs. partyen ter eenre en ter andere zyde bedanckt, gedanckt goeder transactien en accorde, ende geloeft daerigens nyet te doene oft commene, met oft buyten den rechte in eeniger manieren, ende der toirconden en inkennisse

der waerheyt hebben de voirs. Deken en capittel ter eenre en die vs. Schepenen vuyt ten naem en van wegen der vs. vryheyt, ter zaecken van derzelve vryheyt, ter andere zyden, respectie heure zegelen hier aen doen hangen op den vierthiensten Aprilis vyffthien hondert jaer en tzeventich, nae Paesschen.

E.

RUYTEREN.

Ter zake van de Bourgoensche ruyteren, wesende de compagnie van Mr De Vergy, Gouverneur van Bourgoignien, (de welke binnen deser vryheyt meer dan een half jaer gelegen hadden), aen diverse borgeren betaelt ter ordonnantien V C. XLVI rgl. XI. st.

Item ter zake van de Spaensche ruyteren (wesende omtrent vierbenden), de welke alhier op den IIIe Augusty anno tzeventich, een nacht en dach hebben gelegen II C. IX gl. XVIII st.

Item van een vendel Spaensche soldaten (treckende van Brussele naer Nimmeghen), alhier gecomen op V Augusty anno tzeventich, de welke alhier insgelyx eenen nacht en dach gelegen hebben, betaelt I C. LVII gl. XV st.

Item van der Spaensche benden van Don Casar Danoloz, gecomen alhier in der vryheyt op ten IIe Aprilis XV C. LXX en aldaer gelegen hebbende tot op den IIe dach Januari, betaelt VII C. XII rgl. XVII st.

Item ende tgene de capiteyn van de vs. bende met synen lieutenant verteert heeft, mitsgaders de vetwaer, als keerssen. cruyt, wilbroot, wyn en dyergelycke, met oyck zeker vacatien van Jer. Verscheys en secretaris en andere betaelt XI C. XII rgl. III st. I oort.

Item van een vendel Spaensche soldaten; daer af capiteyn was Don Philippe Beaumonte, comende van Yperen naer 's Hertogenbosse, betaelt II C. LXX gl. 11 st. (Noch een paert gecocht voor de legerwagens ten pryse van 25 gulden.)

F.

Anderen vuytgeve aen lasten van diverse ruyteren en knechten, mitsgaders den capiteyns die dese vryheyt heeft moeten doen en draeghen duerende dese rentmeesters administratie.

PASSANTEN ENDE LASTEN VAN AMMONITIEN.

Aen Mechtelt Van de Venne, weerdinne in den Engel alhier, ter zaken van defroyementen van mynheer Le Maistre del Campo van 's Hertogenbossche, volgens ordonnantie van schepenen betaelt VI g. III st.

Aen Christiaan Walschaerts tot behoef van der amonitie en om te vervalle de lasten van de Bourgoensche soldaten, gegeven om Janne Gevaerts op reyse te betaelen, enz. VI gl.

Aen selven om te betaelen zekeren wyn ten tyde van der voirs. Bourgoensche soldaeten LXV gl. III st.

Aen Boudewyn Nys, weerd in den Rooden Schilt, zoo ter zake van het houden van zeven Waelsche soldaten, leveringhe van wyn voor de Bourgoensche soldaten, als het houden van diverse Spaensche soldaten, betaelt navolgens d'ordonnantie van schepenen I C. XI gl.

Henrick Boogaerts, weerd in de Roose, voor het defroyement van zekeren Spaenschen capiteyn, die zekeren heere gevangen van Groeninghe voerde naer Brussel, betaelt ter ord^{ue} als voor IIII gl.

Peelers Dierix, brouwer, ter zake van zekere vyf ame biers gebrouwen tot schenckbier voer diverse heeren tot Brussel tot re-recommandatie van de vryheyt XII gl. III st.

Aen Jerom. Verscheps, Mr Jan Walschaerts en Symon Dergendt, ter zake van diverse vacatien en vschote gelden tot Brussel en Antwerpen, als elders aen hertoge d'Albe, grave Noircarmes en andere heeren, 't samen betaelt ter ordonnantien I C. III gl. IX st.

Aen Peeter Vermolen, vleeschouwer, van dat hy der vryheyt overliet zeker schaepe om aen mynheer Noircarmes te schencken II gl. X st.

Aen mynen heere den commissaris Charron ter zake de selve die Bourgoensche soldaten van de gevangene van Monsieur de Vergy,

(de welke alhier meer dan een half jaer gelegen hadde), drye oft vier dagen voer heuren tyt vuyt deser vryheyt daer vertrecken, geschoncken in gelde (boven syn defroyement) ter ordonnantien van schepenen XII gl. XVI st.

Aen Augustyn Vanlier, rentmeester, voor het tractement van mynen heere den procureur generael gedaen 't zynen huysse tot contemplatie van der vryheyt, en ter ordonnantie van schepenen XII gl. VIII ¹/₂ st.

Aen Mr Wouter Mithey, tot behoef van Goris Van de Venne, weerd in den Ancker tot Brussel, ter zake van zeker maeltyt geschoncken van wege der vryheyt voer den commissaris van den honderdsten penninck Mantsselaer, totten welcken zy noch andere heeren en vrienden der vryheyt genoot hadden, tot re-recommandatie van der vryheyt en alsoo tsamen betaelt IX gl. XVI st.

Aen Henrick Van Roey en Mr Jan Walschaerts om de voirs. zake tot Brussel gereyst hebbende van henne vacatien en besoignen ter ordonnantie XV gl. XVI st.

Aen Mr Wilm Walscharts, ter zake van II protesten gedaen by Ginghe Fugitive, de welke hy heeft moeten leveren in handen der Drossaerts van Brabant, ter ordonnantien VIII st.

Aen Symon Dergendt, vorster, voer een groot vet yslants schaepe geschoncken aen Mr Cigoigne, met noch III gl. XII st. vschoten aen twee Spaensche capiteinen, en noch voer II hazen geschoncken tot Brussel XXXI van 't vs. hem betaelt XII gl. III st.

Aen Mechtelt Van de Venne, voer het defroyement van Mr Jer. Boudewyns, secretaris in den hove van Brabant, en den schouth der stadt van Antwerpen gedaen binnen heuren huysse met schouteth en schepenen, tot re-recommandatie van der vryheyt, 't samen in alles XII gl. XVIII st.

Aen Mechtelt Van de Venne en andere, ter zake van defroyement van Mr tSeraets, borger van Brussel en commissaris van de Holtsche ruyteren, mitsgaders voir zeker schencken van hazen en dyergelycke is betaeld XXXV gl. VII st.

Aen deselve noch ter zake van diverse defroyementen van capiteynen

en soldaten, volgens syn billeth en alsoo ter ordonnantien van schepenen betaelt III G. gl.

G.

Item alsoo dese vryheyt differente voirs. twee jaeren van negen ent zestich ende tzeventich, heeft moeten lyden ende verdraegen vele verscheide ende menichfuldige lasten, zoo van ruyteren, voetknechten, diversche gharnisoenen als andersints te vhoedene ende de gevueghe-lyxste te draghene is by scepenen ende gesworen der voirs. vryheyt gesaementlyek geraempt gesloten en geoirdineert dat dese rentmeester alnooch zoude ontfangen twee ende een half ex. ordinarisse boecken oft beden, ende heeft alsoo dese rentmeester ontfangen den voirs. 11 1/2 ex. ordinarisse beden, bedragende 2764 gl. 1 st. 1 oort.

H.

EXTRACT uit de kerkmeesters rekening.

Aen heer Lucas Laurenty, pastoir, ter zake deselve ter ordonnantien en versuecke van de weth, heeft tzyne huysse getracteert mynheer den Bisschop van Antwerpen (genaempt Sonnius), in cost te weten LXXIII maectyden voir een gheheelen dach tsavonts ent snoenens, XII gl. VIII st.

By ordonnantie van schepenen vuytgegeven ende betaelt aen Jan Pauwels tot behoef van Thomas Rethen, ter zaecken van seekere wynen, die deselve Thomas van weggen deser kereke den Bisschop van Antwerpen geschoncken hadde XXXII gl. XI st.

Item noch is by den selven ter ordonnantien als voor, betaelt aen Boudewyn Mys, ter zaecken van XIX stopen wyns die den Bisschop alhier geschoncken werden XI rg. VIII st.

Item id. vuytgegeven aen heer Laurenty, pastoir, ter zaecken van maectyden die de heer den Bisschop van Antwerpen tzyne huysse met zynen geselschap gedaen hadde XVI rg.

Myn Ed. Heer,

UEd. missive van 18 deser. met de bode wel ontfangen, en daer ut gesien de begrootinge van het honorair aen H.H. en het selve aen haere Hooch^t. voorgedragen synde, is by ons alle debvoiren aengewent omme die aenneminge van dien by haer Hooch^t. smaeckelyek te maecken, die eyntelyek ons heeft gelieft dinne te disponneren als tot meeste respecte van haer Hoocheyt bevonden sal worden te behooren; weshalve oordeelen wy gevoegelyek te wesen, om de goede gratie van haer Hooch^t. te conserveren, dat de geconsenteerde 3000 gulden met ten eersten worden ingevoerdert, en dat deselve aen haer Hoocheyt neffens het ordinaire complement op de geborte dagh van H.H. worde gepresenteert.

Den heer rentmeester schryft dat die van Beers en Vosselaer noch difficulteren haer consent in te brengen tot het voors. gering capitael van 3000 gl. waervan UEd. geen mentie maeckt, soo wert het selve met eene nota bene aengeteekent.

En alsoo wel haer Hooch^t. volgens hare gewoonlycke genercusheyd, meer is geporteert om goet te doen aen hare onderdanen als daervan eenich proufyt te trecken, soo nemt echter soo hooge personagie particulier regard op de erkennisse in cas deselve niet eenichsints is geproportionneert naar de importantie der genoten beneficiën; derhalvo oordeelen wy voor het lant van Turnhout dienstich te wesen, dat sy door alle bedenkelyeke middelen trachten te blyven in de genadige gunste van haere Hooch^t; want wy sien te gemoet, dat het lant int corte weder sal noodich hebben het hooch crediet en favorable intercessie van haer Hooch^t. tot effect van continuatie van soo heylsaeme en profytable exemptie.

Wat het stuck lynwaet belanght aen my toegevoeght, hadde wel gewenschit, dat men het honorair aen haer Hooch^t. tot meerder somme hadde begroot, sonder onsen geringen dienst te herkennen, alsoo wy

hetselve schuldich syn geweest te doen, en oock volgerne ten besten van het lant hebben gedaen, en onder die protestatie soo blyve

Myn Ed. Heer, UEd. geaffectionnerde Dienaer,
(Get.) HELT.

In Margine stont . Hage, 26 Juny 1670.

d'Opschrift was : *Myn Ed. heer, Mynheer Petrus Van Zoutelando, schoutet tot Turnhout.*

K.

Lieve getrouwe,

Onsen rentmeester doende syn vaeders reeckeninge van jaero 1667, heeft by req^{te} aen ons gepresenteert, vsoecht dat wy in vuytgeve souden willen laeten valideren de quote van die van Arendonck in diverse hofdiensden aen ons gedaen in den jaere 1660, 1661, 1662 en 1663, volgens de declaratie hier neffens gaende, bedraegende 1314—4 ²/₄, alsmede derselver quote in de lynwaerten en capoenen van jaere 1662 tot 1666 inclus in ons paert, bedraegende 309—2 ¹/₂, by specificatie, mede hyer neffens gaende en alsoo wy hebben goet gedacghit, alvorens hier op te disponeren desaengaende ons naerder informeren, soo sult gylieden ons metten iersten omstantelyck adviseren ofte het landt van Turnhout nyet en is vobligeert ons eenige hofdiensden te presteren en oft de veeringhe en lynwaert en capoenen, is belast met restitutie van quote van Arendonck, omme ons in toecomende daer naer te reguleren, doch in cas gylieden soude mogen verstaen van jae, soo sult gylieden den rentmeester syne pretentie gelieve te voldoen en aen ons egeen lynwaert noch capoenen te senden voor en alcer den rentmeester teenemael sal syn voldoen, onderwylen Lieve getrouwe blyft in de genade bevolen.

UEd. goede Vriendinne,

(Get.) AMELIA Princes D'ORANGE.

15 Aug. 1670.

Seer lieve getrouwe Heeren, gcooilteerde van stadt en lande van Turnhout.

L.

Ed. Achtbaere Heeren,

By de junste missive van H. Hoocheyt aen UEd. Achtb. voor den rentmeester ter handen gestelt, relatie synde gemaeckt tot seeckere declaratie en specificatie wegens de quote van dye van Arendonck in vscheyde hooftdiensten en veeringhe aen haere Hoocheyt gedaen, sonder die daer inne gesloten te hebben, soo gaen deselve hyer neffens, ten eynde UE. Achtb. daer op particuliereyck sullen connen adviseren, met byvoeginge der bewysen daer toe specterende, en alsoo de gecomiteerden van UE. Achtb. haer Hoocheyt hebben vseeckert, dat de ptentie van heer rentmeester soude syn een saecke, waermede haere Hoocheyt nyet en behoorden belast te worden, terwylen de overleden heer rentmeester als tselve tot syne pticelie last soude hebben aengenomen om redenen hy daer toe moverende. Soo is haer Hoocheyt noch gepremoveert gewoorden aen te nemen de veeringhe van lynwaerten door de selve gecomiteerden aen haer gepresenteert en daerop verders haer nyet ongenegen gelhoont, omme tsynder tyt door haere Hoocheyt intercessie de continuatie van brief exemptie te oblinereren, hetwelck seer gerne met myn gerinch credit ontrent haere Hoocheyt sal trachten te seconderen, en omme hetselve te faciliteren, soo sal het nyet ongeraden syn dat UE. Achtbaerheden by missive hetselve van haer Hoocheyt quaemen te vsoecken, derhalve soodanighe missive met een grondich bericht op de ptentyen van den heer rentmeester metten eersten te gemoet siende, blyve naer UE. Achtb. bevolen hebbende, in de genaede protectie des Alderhoogsten.

Ed. Achtb. Heeren, UEd. Achtb. gediensstige Dienaer,

(Get.) E. HELT

Hage, den 30 Aug. 1670.

Achtb. heeren der stadt en lande van Turnhout.

M.

17 SEPTEMBER 1670.

Opt beschryven van den heere hooftscouteth jonker P. Van Zoutelande, synder op der heeren huise alhyer gecompareert, enz., enz. Alle gecooiteerde der stadt, vryheyt en quartiere van Turnhout.

Aen de weleke den heere scouteth heeft voorgeseen seecker missive gecomen van Syne Exc. tenderende dat den selve heere scouteth hem soude hebben te laeten bevinden binnen dye stadt van Brussel op den XX deser maent, behoorlyck geauthoriseert en met volle macht van te traeteren van den vuytcoop der logeringe van volcke van oirloghe.

Is geresolveert dat den selven voornoemten heere scouteth sal vtrecken (ingeolge de voors. beschryvinghe) naer Brussel, om t'aenhooren de propositie de welcke daer sal woorden gedaen aen de hooft-officieren, en van deselve daer naer aen desen quartiere en lande sal hebben te doen rapport, sonder nochtans op de voors. te doene propositie te mogen resolveren.

Voorts is geresolveert dat den selven heere scouteth sal schryven aen haer Hoocheyt ende mede senden de cotype van brieve van Syne Exc. opdat haer Hoocheyt van alles dyenaengaendo soude mogen geïnformeert wesen.

N.

23 SEPTEMBER 1670.

Opt beschryven van den heere hooftscouteth jonker P. Van Zoutelande, synder op der heeren huise alhyer gecompareert, enz., enz. Alle gecooiteerde der stadt, vryheyt, lande en quartiere van Turnhout.

Aen de weleke den heere hooftscouteth heeft rapport gedaen van syne ervarentheyt en resolutie gehouden in de vergaederinge binnen Brussel, te wecten dat Syne Exc heeft vsoecht dat de gecooiteerde van de seyen quartieren van Antwerpen comende alcer aen haer te doen den eysch van den vuytcoop der logementen van de volckeren van orloge, sullen volcomentlyck volmachticht en geauthoriseert yeder

van syn quartier, op den Donderdagh den 23 deser binnen Brussel te laeten vinden, om over denselven vuytcoop volcomentlyck te traeteren op pene ofte by foulte van dyen haer te logeren.

Waerop is geresolveert dat vermits desen lande van Turnhout is exempt van dyergelycke logementen en redemptie penningen derselver, dat den heere hooftscouteth deselve exemptie sal proponeren en terwylen den heere Cloet als gecooiteerde van H.H. binnen Brussel is over het vervolgen der gemelde exemptie, den vuytval daervan te verwachten.

Ende wat belanght de dorpen van desen quartiere nyet toebehoorende haere Hoocheyt, dat den heere hooftscouteth sich sal vvoegen beneffens d'andere quartieren, behoudelyck dat ingevalle van accoord de repartitie daerover op den reelen voet sal gemaect woorden.

Ende is tot dyen eynde gecooiteert den heere hooftscouteth ende den heere secretaris van Arendonck.

Ende vermits den voors. heer Cloet heeft tot geselschap vsoecht de scepenen sryvers, om met hem naer Brussel te reysen en aldaer enen dach te blyven, soo woort aen de voors. scepenen sryvers toegestaen het vmelt vgeselschappen met enen dach vbyvens binnen Brussel sonder voorder, en sal den heere hooftscouteth hem hyer van te wete gelieve te doen.

O.

29 OCTOBER 1670.

Opt beschryven van den heere hooftscouteth jonker P. Van Zoutelande, synder op der heeren huise alhyer gecompareert, enz., enz. Alle gecooiteerde der stadt, vryheyt, lande en quartiere van Turnhout.

Aen de weleke de voors. heere scouteth ende de rentmeester Marcus Pauly, (ingeolge hunne commissie) gedaen rapport over hunne hervarentheyt, lestleden binnen Brussel gehadt, soo over den vuytcoop montende de somme van twee hondert en dertich dusent guldens, der volckeren van oirloghe, alsoock over d'affaire gehadt tegens de andere vyff quartieren, met ons gevoeght het quartier van Gheel, nopende den gepresenteerden reelen voet.

P.

Son Ex^e. estant informé des fauueurs fails par les gouverneurs gaulx des ces pays ses prédecesseurs, à la ville de Turnhout, en considération de la dame princesse d'ouarière d'Orango et désirant aussy de gratifier la dite dame princesse en autant que la contonure du temps le permettra a déclaré et déclare (par ceste), le bourg de Turnhout et les villages dépendant d'icelluy et appartenant en propriété à la dite dame princesse, seavoir Turnhout, Poppel, Ravels, Wechel-sande, Lille, Gierle, Beersse, Vosselaer, Baerle-Hertogh et Merxplas, francq. et exempts de tout logement réel et effectif, qui se pourroit faire sur le plat pays de Brabant tant de l'armée de sa Majesté que des troupes auxiliaires, ordonnant partant sa dite Ex^e. à tous ceux qu'il appartiendra de se regler selon ce que dessus.

Fait à Druzelles le vingt-septiens iour d'octobre mil six cent septant.

Paraphé et piet V^e

Et signé Comte DE MONTEREY.

Q.

Politique ordonnantie op het coopen van boter.

Alsoo men ondorvint dat diffrente insulten ende ongeregheden geschieden met het coopen van de boter, door dien dat de goede luyden comende met hunne boter alhier te merckt om te vercoopen, gedwong worden van hunne boter aftegeven ende te leveren voor dusdanigen prys alst coopers gelieft, oock dat er diffrente inwoonders sikh verstouwten om de goede luyden buyten dese vryheyt tegen te gaen en aldaer deselve dwingen van aen hun de boter te geven voor soodanigen prys gelyck thun gelieft, om waarinne te voorsien ende om alle inconvenienten te voorkomen, soo wordt door myne heeren die hoofd-schouteth ende schepenen aen ieder een wel expresselyck verboden, van sikh te verstouwten van de goede luyden comende naer

de merckt om de boter te vercoopen, tegen te gaen, als oock van de boter elders te coopen dan op de ordinaire merckt, als oock van de goede luyden op de merckt synde, hunne boter met geweld oft andere ongeregheden te ontnemen, als oock van geene de minste insulten, t'zy op oft buyten de merckt te doen, op peene dat tot laste der contraventeurs sal worden geprocedeert naer heysch van saecke ende dat deselve arbitrairelyck sullen worden gecorrigeert.

Actum in Collegio Dominorum desen 22 September 1770.

R.

BY DE KEYSERINNE DOUARIÈRE ENDE CONINGHINNE

Lieve ende Beminde,

Alsoo wy onderricht worden dat als de deserteurs van onse trouppen hun begeven in de kereken, cloosters ofte andere plaetsen van bevrydinge, de geestelycke hun doen ontcomen ofte hunne evasie gemackelyk maeken, wy liever hebbende dese excessen by eene goetgunstige dispositie voorkomen als ons in den cas te vinden van de plichtighe te doen straffen, hebben verclaert by decreet van den 8^e deser maendt, toegesonden aen de commandanten der regimenten van onse trouppen: dat de deserteurs uytgehaelt uyt de plaetsen van bevrydinghe, al hadden sy te meermaelen den dienst verlaeten, nochte in eenigen gevalle en sullen worden gestraft met de doot, ten waere sy begaen hadden andere swaere misdaden, de welcke alleen en indepentelyck van de desertio met de doot sullen moeten worden gestraft.

Ende opdat dese dispositie voortsbrenge het oirboirelyck uytwercksel hetwelck wy reden hebben daer af te verwachten, hebben wy goet gevonden daer van kennisse te geven aen de Bisschoppen van desen lande, hun belastende deselve kenbaer te maeken aen de geestelycken van hun bisdom, ende naementlyck aen d'oversten van de kereken ende cloosters, daer by voeghende hunne vermaeninghen om deselve te doen medewercken ofte concurreren, ten eynde de deserteurs die

hun in eenige plaetsen ofte bevrydinghe sullen hebben verstecken, aldaer connen worden aengehouden ende genieten de gratie van 't leven, de welke wy hun in diergelyck geval wel willen vergunnen.

Wy verwittigen van dese dispositie, opdat u in de voorvallende gelegenheden daer naer souden voegen, hiermede lieve ende beminde, Godt zy met u.

Brussel, den 31 October 1770.

(Get.) CRUMP. Vers en E. DE ROBIANO.

S.

17 DECEMBER 1770.

Op de convocatie van dhr G. De Wilde, president-schepenen, syn ter schepenen camer gecompareert die heeren seliepenen, gesworens ende gecommiteerde uyt de gegoeydens, dese onderteekent hebbende, aen de welke den convocant is te kennen gevende hoe dat den heere grave De Pestre besigh is niet te maceken eenen dyck loopende van Vlimmeren op Turnhout, dat hy ten dien eynde, sonder aensien van het territoir van de tusschen beyde liggende dorpen, maer reght is doorgravende, dat het waerschylyck is, dat hy sal voorts wercken tot op den aert ende juridictie deser stadt, ende dat hy soo het schynt dien dyck van sin is wederseyts te beplanten, soo stelt den heer convocant in UE. deliberatie oft daer inne wegens dese stadt in tydts niet behoorde voorsien te worden, te meer alsoo men onder-right wordt dat den selven al is geavanceert tot ontrent Vosselaer.

Waerop eenpaerlyck is geresolveert van op het territoir deser stadt oock te werpen eenen dyck, corresponderende op dengene gemaectt wordende door den heere grave De Pestre ende aldus tegens hem inne te wercken, ende den selven dyck opgeworpen synde, seffens te beplanten, om dwelek te effectueren gecommiteert worden de heeren schepenen oft degene uyt hun te deputeren.

Aldus geresolveert desen ut ante.

